

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

35E JAARGANG

WOENSDAG 10 MEI 1950

No. 1722

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris).*

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

*J. E. Mértens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.*

Voor de niet gesigneerde artikelen is de commissie van redactie verantwoordelijk.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.

BERICHT.

Abonné's van „Economisch-Statistische Berichten” wordt beleefd verzocht om — voor zover zij dit nog niet deden — hun abonnementsgeld voor het jaar 1950, ten bedrage van f 26 voor het binnenland of f 28 voor het buitenland (voor boekhandelaren minus de gebruikelijke korting) vóór ultimo Mei te willen voldoen door storting op postgirorekening No. 8408 of op onze rekening bij de heren R. Mees & Zoonen, alhier.

Abonné's in België/Luxemburg kunnen de tegenwaarde in francs van het verschuldigde bedrag storten op onze rekening B 26198 bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening No. 260.34.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	363
Sommaire, summaries	363
Vijf jaren herstel	364
De spaarbanken in 1949 door <i>Dr J. R. A. Buning</i>	365
De internationale wolpositie door <i>J. A. M. van Gerwen</i>	368
Hedendaagse luchtvaartpolitiek (II) door <i>Mr L. H. Slotemaker</i>	371
Vrijheid in gebondenheid door <i>Mr L. J. Schiethart</i>	372
London Letter door <i>Henry Hake</i>	374
Boekbespreking:	
Onderdrukking en Verzet, bespr. door <i>C. van den Berg</i>	375
Geld- en kapitaalmarkt	376
Statistieken:	
Bankstaten	377
De kolonpositie van Nederland	378
Prijsindexcijfers van het gezinsverbruik in Nederland	378
Rijstareaal en rijstproductie	378
Stand van 's Rijks Kas	379

DEZER DAGEN

bleef het vuurwerk der feesten onder de stolp der herdenkingen. Toch drukte niet het terugzien het sterkst terneer. De matheid komt voort uit de onoverzichtelijkheid der iets verwijderde toekomst.

Bij het herverschijnen der „E.-S.B.” na de oorlog, begon zij, voorzichtig, met „Oriënteringsnummers”; zoals de mensen ten plattelande na de bui voor hun huizen komen staan praten over waar het ingeslagen is en hoe plat het graan ligt. Ditmaal is er nog steeds behoefte aan oriëntering: Wie waagt het echter om zich als gids op te werpen, verder dan op de kortste afstand? Wat is het eerste kruispunt?

Juist deze week worden gesprekken gevoerd door de Ministers van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten, Frankrijk en Groot-Brittannië. De voorlichting daarover spreekt reeds van een verlegging van het als voornaamste beschouwde kruispunt, van West-Europa naar Azië. Frankrijk zal ten bate van het optreden in Indo-China Amerikaanse financiële steun ontvangen. Was dit een weg, die men een jaar geleden als begaanbaar zou hebben aangewezen?

Nederlanders, hoe ook geïnteresseerd bij het lot van de Unie-partner, zien, als zij enige zekerheid van oordeel wensen, niet in de eerste plaats naar Azië. Het beloop van zaken in Indonesië moge begrijpelijk zijn, nog bevattelijker is de vermoeidheid, die sommigen hiertegenover bevangt. Maar door gaat men, ook in samenwerking.

Zo is het ook in ons land zelf. Daar is zelfs de terugslag, te verwachten na de geweldige werk-explosie van 1945—1949, uitgebleven, omdat de bereidheid tot samenwerken in grote lijn in stand gehouden is. Toch, als men de vijf jaar na de oorlog bezielt, zou men vooral eerst willen denken aan de betrekkelijk kleine groep, die het beleid, en de verantwoordelijkheid in het economische en sociale leven hebben gedragen.

Het verstand, de rust en de bereidheid om zich te bepalen tot een terloops afkeurend gebrom van het merendeel van het Nederlandse volk, heeft de resultaten gedragen, die het eerste artikel van dit nummer schetst. Voormannen zonder bereidwillige volgelingen zien geen vrucht van de zwaarste inspanning. Men mag soms grimlachen over teveel beleid, er is leidinggevend en uitvoerend door een groot aantal Nederlanders toch wel hard gewerkt.

Blij naar huis met een acht voor vlijt? Dat niet, maar waarom het sterkste actief onvermeld laten, omdat de orde van grootte der passiva, mede door factoren buiten de nationale economie, zich moeilijk laat bepalen?

Zo gaat het door, bij kwartalen berekenende, soms met pogingen om bij generaties vooruit te zien. Door opening van een vernieuwd bedrijf te IJmuiden is de voorziening met stikstofmeststoffen zelfs boven het binnenlands verbruik gestegen (hoe kan de gedachte aan export zelfs in de kortste beschouwing over Nederland wegblijven?). De belastingherziening 1950 is door de Tweede Kamer aangevaard; men heeft wel enige moeite gehad met de winst, die er, als begrip, in lag. En het is voorjaar. Het woord van Boutens: „O, alles te vergeten, eer de avond valt”, wordt niet overgenomen.

IN DIT BLAD

ADVERTEERT

U

MET SUCCES!!

**KETTING
FORMULIEREN**

Lynco
FABRIEKEN
GRONINGEN TELEFOON 25318

Grote instelling in Den Haag

In het bezit van een volledige

HOLLERITH-INSTALLATIE

heeft nog **tijd beschikbaar voor het verrichten van permanente werkzaamheden.**

Br. onder lett. K.E.I. aan Nijgh & Van Ditmar, Adv. Bur., Parkstraat 27, Den Haag.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 30 APRIL 1950

Kas, Kassiers en Daggeldlenen	f 14.359.719,06
Nederlands Schatkistpapier	,, 553.643.698,26
Ander Overheidspapier	,, 8.251.640,62
Wissels	,, 1.076.743,17
Bankiers in Binnen- en Buitenland	,, 23.420.693,75
Effecten en Syndicaten	,, 4.198.783,49
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	,, 13.384.378,87
Debiteuren	,, 126.181.904,51
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	,, 10.220.929,20
Gebouwen	,, 3.500.000,—
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	,, 806.615,28
	f 759.045.111,21

Kapitaal	f 44.800.000,—
Reserve	,, 15.500.000,—
Bouwreserve	,, 2.000.000,—
Deposito's op Termijn	,, 100.637.843,52
Crediteuren	,, 582.004.845,81
Geaccepteerde Wissels	,, 9.233,95
Door Derden Geaccepteerd	,, 1.098.758,76
Kassiers en Genomen Daggeldlenen	,, 2.226.462,23
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	,, 9.961.351,66
Reserve voor Verleende Pensioenen	,, 806.615,28
	f 759.045.111,21

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie Makelaars

Rotterdam

's Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale beparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

Cantine bonnen

en alle andere soorten genummerde controlebonnen, die in een modern bedrijf noodzakelijk zijn, worden in ons sterk gespecialiseerd bedrijf op de goedkoopste wijze en volgens de meest doeltreffende systemen aan rollen of in zigzaggevouwen pakken vervaardigd en, al dan niet in combinatie met praktische apparaten en automaten, geleverd door de

Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij

H. A. M. ROELANTS

Afdeling Speciaaldrukwerk
Postbus 42, Schiedam

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Vijf jaren herstel.

Een terugblik op de resultaten van vijf jaren van eendrachtige herstelwerkzaamheid geeft reden tot een zekere, zij het voorzichtige, verheugenis. Op elk gebied, waar men op een stijging hoopte, blijkt deze zich ook te hebben voorgedaan. Productie, investeringen, uitvoer: alle namen toe, in al hun vormen. Om te kunnen beoordelen, of de mate van stijging wel voldoende is geweest, wordt een vergelijking gemaakt met de ontwikkeling, die in het Centraal Economisch Plan voor 1947 is neergelegd. Ook dan blijkt er reden tot een zekere voldoening te bestaan. Wij zijn er echter nog niet. Indien wij onze uitvoer willen brengen op het peil, nodig voor het sluiten van de betalingsbalans, en indien wij ons levenspeil tenslotte willen verheffen boven het vooroorlogse, dan zullen wij de goede lijn van de afgelopen jaren nog moeten volhouden.

Dr J. R. A. Buning, *De spaarbanken in 1949.*

De marge tussen de totale bestedingen en de beschikbare middelen is in 1949 belangrijk gunstiger geweest dan in 1946, 1947 en 1948. Het hoeveelheidsindexcijfer voor de totale consumptie is van 108 voor 1948 gedaald tot 105 voor 1949. Deze tendentie tot versoering heeft waarschijnlijk zijn weerslag gevonden bij de spaarbanken. Het inleggerstegoed bij de algemene spaarbanken is in 1949 met bijna f 42 mln toegenomen (in 1948 een teruggang van bijna f 16 mln). Blijkens een voorlopige becijfering is de rentemarge over 1949, vergeleken met 1948, niet onbelangrijk teruggelopen.

J. A. M. van Gerwen, *De internationale wolpositie.*

De wereldwolproductie zal voorlopig een stijgende tendentie vertonen; zij kan voor de komende jaren zeker op ca 1.800.000 ton (op vetbasis) worden geschat. In 1950 zal in Europa vermoedelijk iets minder wol worden verbruikt dan in 1949; het verbruik zal echter toch nog wel 550.000 ton (op gewassen basis) bereiken. Het wereldwolverbruik voor 1950 kan worden geraamd op ca 1.866.000 ton (op vetbasis). Zelfs al zou de consumptie in Europa sterker dalen dan is aangenomen, dan zal dit toch nimmer een dergelijke omvang aannemen, dat de consumptie beneden de productie zou blijven. Ook gedurende 1950 zal dus de positie van de verkoper in de wolmarkt nog wel de sterkste zijn en als gevolg daarvan zal er weinig druk op de prijzen bestaan.

Mr L. H. Slotemaker, *Hedendaagse luchtvaartpolitiek (II).*

Behandeld wordt de praktische toepassing van de internationale luchtvaartpolitiek. Deze is merendeels gebaseerd op een door de Ver. Staten en Engeland in 1946 ontworpen compromis, het zgn. Bermuda-systeem, dat zekere garanties tegen concurrentie geeft aan de aan te vliegen landen. Dit compromis geeft echter aan de exploitanten van luchtvaartmaatschappijen, noch aan die der vliegvelden en evenmin aan het publiek voldoende waarborgen. De laatste tijd zijn er gelukkig enige symptomen, die wat minder pessimistisch stemmen en meer in overeenstemming zijn met het Nederlandse standpunt: vrijheid van luchtverkeer.

Mr L. J. Schiethart, *Vrijheid in gebondenheid.*

Het wetsontwerp Belastingherziening 1950 brengt, in materiële zin, geen verandering in het begrip winst, behoudens op een enkel ondergeschikt punt. Formeel komen er wel veranderingen; deze leiden tot een aanmerkelijk helderder formulering. Belangrijke punten zijn: het goed koopmansgebruik is volledig in ere hersteld, de fiscus schrijft niet langer voor hoe men moet boekhouden. Voorts is van belang, dat de nieuwe formulering niet tot verandering van het stelsel van winstbepaling vermag te leiden.

SOMMAIRE.

Cinq années de reconstruction.

Une rétrospection sur les résultats d'une étroite coopération, dans le domaine de la reconstruction, pendant cinq années, donne lieu à une certaine satisfaction, bien qu'elle doive encore être formulée prudemment. Le progrès qu'on escomptait s'est réalisé dans tous les secteurs. L'appréciation de l'importance du progrès donne également toute raison de satisfaction.

Dr J. R. A. Buning, *Les caisses d'épargne en 1949.*

L'année 1949 se distingue par une tendance à l'austérité dont les caisses d'épargne ont subi probablement la répercussion. L'avoir des déposants aux caisses générales d'épargne s'est accru pendant 1949 de presque 42 millions de florins (en 1948 une régression de presque 16 millions s'est manifestée).

J. A. M. van Gerwen, *La situation internationale de la laine.*

La production mondiale est estimée, pour les années à venir, à 1.800.000 tonnes; la consommation mondiale de la laine est évaluée, pour 1950, à 1.866.000 tonnes. Durant 1950 la position du vendeur restera donc encore la plus forte, en conséquence il y aura peu de pression sur les prix.

Mr L. H. Slotemaker, *La politique actuelle en matière de navigation aérienne (II).*

Dans un second exposé, l'auteur traite de l'application pratique de la politique internationale en matière de navigation aérienne. Ces derniers temps, des symptômes se font jour qui s'accordent plutôt avec le point de vue préconisé par les Pays-Bas, c'est à dire: liberté dans la navigation aérienne.

Mr L. J. Schiethart, *Liberté dans le système de réglementation.*

Le projet de loi „Belastingherziening 1950” n'apporte, en principe, pas de modifications matérielles à la notion „bénéfice”. La forme a bien été modifiée; elle permet une déclaration notablement plus claire.

SUMMARIES.

Five years of recovery.

A retrospective view of five years of united recovery activities gives reason for a certain amount of contentment, be it with some caution. Fairly satisfactory progress has been made in practically all respects.

Dr J. R. A. Buning, *Savings banks in 1949.*

In 1949 a tendency to economize was noticeable and savings banks were probably affected by its repercussion. During the year under review depositors' credit balances with the general savings banks increased by nearly fl. 42,000,000,— (as against a decrease of nearly fl. 16,000,000,— in 1948).

J. A. M. van Gerwen, *The international wool position.*

The world wool production during the forthcoming years is estimated at some 1,800,000 tons; the world wool consumption for 1950 is estimated at approximately 1,866,000 tons. Sellers will, therefore, continue to hold their strong position during 1950 and consequently there will be little pressure as far as prices are concerned.

Dr L. H. Slotemaker, *Present aviation policy (II).*

This second article deals with the practical application of the international aviation policy. Of late there have been some symptoms which are more in line with the Netherlands point of view: unrestricted air-traffic.

Dr L. J. Schiethart, *Restricted liberty.*

In a material sense the 1950 Tax Revision Bill does not substantially change the idea of profit. Formally there will be some amendments which will lead to a considerably clearer wording.

VIJF JAREN HERSTEL.

Vijf jaren hebben in de economie, als begrip, een meer dan normale betekenis gekregen. In ons geval, nu de laatste oorlog vijf jaren tot het verleden behoort, noden zij tot een terugblik. Door deze oorlog onderging ons land een terugslag in zijn welvaart, zoals het er maar weinige heeft gekend. Ofschoon door hulp van het buitenland en door krachtige overheidsmaatregelen werd voorkomen, dat de levensstandaard van de economisch zwakken sterk werd aangetast, was het aan de leiders van ons economisch leven in alle kringen der bevolking wel duidelijk, hoe ingrijpend het probleem was. Trouwens meer dan vroeger ooit het geval was werd aan de economische toestand bekendheid gegeven in de vorm van cijfers en becijferingen.

Ondanks meningsverschillen en belangentegenstellingen kan men daarbij vaststellen, dat er een opmerkelijke mate van bereidheid was om het vraagstuk van het standpunt van het algemeen belang uit te bezien. Er ontstond dan ook een verblijvende mate van samenwerking, waardoor de verstreken vijf jaren historisch kunnen worden gekenmerkt als „vijf jaren van eendrachtige herstelwerkzaamheid”.

Een terugblik op de resultaten van deze samenwerking in de jaren na de oorlog geeft reden tot een zekere, zij het voorzichtige, verheugenis. Op elk gebied, waar men op een stijging hoopte, blijkt deze zich ook te hebben voorgedaan. Productie, investeringen, uitvoer: alle namen toe, in al hun vormen.

Maar viel iets anders na de hevige val te verwachten? Het antwoord is eenvoudig; het simpele feit, dat Nederland bezig is te herrijzen, zegt niet voldoende om tot een juiste beoordeling van de vijf jaren herstel te komen. Is de mate van stijging wel voldoende geweest? Daartoe moeten wij een maatstaf aanleggen, waarover veel verschil van mening mogelijk is. Een door allen aanvaarde norm zal moeilijk zijn aan te geven. Van de mogelijkheden hebben wij er twee gekozen.

Vergelijking met het Centraal Economisch Plan.

In hetgeen volgt moge een vergelijking worden gemaakt met een norm, die een zeker officieel karakter niet kan worden ontzegd, nl. de ontwikkeling, die in September 1946 door het Centraal Planbureau i.o. in het Centraal Economisch Plan voor 1947 (eerste nota) is neergelegd.

Eén der meest centrale cijfers, die men daarbij kan bezien, is het nationale inkomen. Door toeneming van de prestaties en door prijsstijgingen vertoonde dit, in prijzen gemeten, een aanmerkelijke stijging. Elimineert men de invloed van de prijzen, dan ontstaat een beeld, dat de reeds gesignaleerde verheugenis begrijpelijker maakt:

Het reële nationale inkomen van Nederland.

	1938	1946	1947	1948	1949 ¹⁾
Reëel nationaal inkomen...	100	91	104	114	124
Bevolkingsindex	100	108	111	113	114
Reëel nat. ink. per hoofd...	100	84	94	101	109

¹⁾ Raming N.E.I. Bron: C.B.S.

Het bovengenoemde plan achtte een ontwikkeling van het nationale product in prijzen van 1947, van de volgende orde van grootte mogelijk (in mrd guldens):

	1946	1947	1948	1949
	7,4	8,3	9,2	9,8

Ofschoon later is gebleken, dat de absolute hoogte van de productie onderschat was, blijkt de stijging, toen voor mogelijk gehouden, met de werkelijkheid merkwaardig goed overeen te stemmen:

Reëel nationaal inkomen.

	Begroot	Gerealiseerd
1946	100	100
1947	112	114
1948	124	125
1949	132	136

Deze overeenstemming is des te opmerkelijker, omdat de arbeidsproductiviteit in de industrie¹⁾ zich beneden de verwachtingen ontwikkelde.

Ontwikkeling arbeidsproductiviteit in de industrie.

	1938	1946	1947	1948	1949
Begroot (incl. bouwbedrijf)	100	70	78	87	93
Werkelijk (excl. bouwbedrijf)	100	70	77	83	88

Bron: C.E.P. 1947; Verslag van De Nederlandsche Bank.

Een tweede factor van grote betekenis voor de toekomst van ons land is de investeringsactiviteit. Ook hier zien wij een sterke stijging. Het ons aangelegde criterium ter hand nemende, vinden wij het volgende beeld:

Netto-investeringen in bedrijven.

(in mrd guldens)

	Begroot in prijzen van 1947	Gerealiseerd bij werkelijk prijsspeil ¹⁾
1946	1,—	0,8
1947	1,7	1,6
1948	1,8	1,8
1949	1,8	2,5

¹⁾ Bron: C.B.S. De afwijkingen tussen prijspeil van 1947 en werkelijk prijspeil zijn in dit verband weinig belangrijk.

Ook dit beeld kan tot een zekere voldoening aanleiding zijn. Na correctie voor de stijging van het prijspeil, blijken de netto-investeringen van de bedrijven de eerste drie jaren enigszins te zijn achtergebleven bij de plannen, een achterstand, welke in 1949 meer dan goedgemaakt werd, zodat over de gehele periode aan de normen, door het C.P.B. gesteld, is voldaan.

De consumptie vertoont echter een ander beeld. Men had zich een langzaam afnemende beperking voorgesteld, waarbij de consumptie van 73 pCt van het peil in 1938 per hoofd der bevolking in 1946, zou groeien tot 85 pCt in 1949 en eerst in 1954 de 100 pCt, dit wil zeggen de vooroorlogse consumptie per hoofd, zou benaderen! In werkelijkheid lag in 1948 de reële consumptie per hoofd reeds 3 pCt boven die in 1938. In 1949 vond een daling plaats, zodat toen de consumptie op het peil van 1938 lag.

Vraagt men zich af, hoe het mogelijk was, dat bij een ontwikkeling van het reële nationale inkomen en van de investeringen, overeenkomstig de plannen, toch deze hogere consumptie kon worden gerealiseerd, dan luidt het antwoord, dat achteraf zowel productie als consumptie reeds in 1946 hoger bleken te liggen dan toen bekend was. De consumptie per hoofd der bevolking bleek in 1946 reeds 84 pCt van die in 1938 te bedragen²⁾. Bovendien waren de middelen, verkregen door intering van buitenlandse bezittingen, leningen en schenkingen van het buitenland omvangrijker dan was voorzien.

Intering, leningen en schenkingen.

(in mrd guldens)

	Begroot ¹⁾	werkelijk ²⁾
1946	1,3	1,2
1947	1,4	1,7
1948	0,6	1,4
1949	0,0	0,3

¹⁾ in prijzen van 1947.

²⁾ Bron: C.B.S.; werkelijke prijzen.

Bezien we tenslotte het betalingsbalansprobleem, dan blijkt, dat zelfs hier het verschil tussen de toenmaals uitgestippelde ontwikkeling en de werkelijkheid minder groot is dan wel eens is gemeend.

Betalingsbalanstekort.

(in mln guldens)

	Begroot ¹⁾	werkelijk ²⁾
1947	1.440	1.570
1948	630	950
1949	10	240

¹⁾ in prijzen van 1947.

²⁾ Bron: Verslag van De Nederlandsche Bank; werkelijke prijzen.

¹⁾ Gegevens over de totale arbeidsproductiviteit ontbreken.

²⁾ Statistische en Econometrische Onderzoekingen 4 (1949), blz. 91.

De cijfers zijn voor 1947 en 1948 tegengevallen, waarbij de oogstontwikkeling en de ontwikkeling van het Amerikaanse prijsniveau — als gevolg van de opheffing der prijsbeheersing aldaar — twee belangrijke factoren zijn geweest. Door de meevallers in 1949 is een zekere compensatie geschapen, die echter niet volkomen was. Bovendien — en dat is belangrijker — mag voor 1950 niet worden gerekend op een herhaling van sommige der gunstige factoren, die in 1949 hebben gewerkt. Aan de andere kant is het mogelijk, dat de devaluatie op iets langere termijn gezien de ontwikkeling van de Nederlandse betalingsbalans steunt.

Vergelijking met het buitenland.

Naast het criterium hiervóór gebruikt is er een andere mogelijkheid tot beoordeling van het Nederlandse herstel: een vergelijking met het buitenland. Deze is het gemakkelijkst door te voeren voor de industriële productie.

Indexcijfers van de industriële productie in West-Europa ¹⁾.

	(1938 = 100)				
	1946	1947	1948	1949	
Nederland	74	94	113	126	
België	89	106	115	116	
Ver. Koninkrijk	100	104	116	124	
Frankrijk	79	94	110	120	
West-Duitsland ²⁾	34	40	60	89	
Italië	—	93	98	104	
Noorwegen	100	115	125	132	
Zweden	136	138	143	145	
Denemarken	101	116	128	137	

¹⁾ Bron: Verslag van De Nederlandsche Bank; totale productie.
²⁾ 1936 = 100.

Daarbij dienen wij echter te bedenken, dat de bevolking in Nederland sterker is gestegen dan in de meeste andere hier genoemde landen. De hier aangelegde maatstaf legt dus de nadruk wellicht iets meer op de taken, die nog voor ons liggen: wij zijn er nog niet. Indien wij onze uitvoer willen brengen op het peil, nodig voor het sluiten van de betalingsbalans, en indien wij ons levenspeil tenslotte willen verheffen boven het vooroorlogse, dan zullen wij de goede lijn van de afgelopen jaren nog moeten volhouden. Het jaar 1949 heeft ons echter — en dat is het bemoedigende — doen zien, dat dit alles mogelijk is en dat de inspanningen der afgelopen jaren niet vergeefs zijn geweest.

DE SPAARBANKEN IN 1949 ¹⁾.

Gegeven de noodzaak, welke er bestaat voor de Nederlandse bevolking als totaliteit om de tering naar de nering te zetten, is het verheugend te kunnen constateren, dat de marge tussen de totale bestedingen en de beschikbare middelen, blijkens door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde cijfers, in 1949 belangrijker is geweest dan in de drie daaraan voorafgaande jaren. Het is nu eenmaal zo, dat de Nederlandse bevolking enige jaren boven zijn stand heeft geleefd, hetgeen begrijpelijk en tot op zekere hoogte excusabel was, omdat een enorme achterstand op allerlei gebied moest worden ingelopen, maar in het tekort tussen productie en consumptie kon slechts worden voorzien door liquidatie van buitenlands bezit en door het opnemen van leningen in het buitenland, terwijl onze zorgen belangrijk werden verlicht door de schenkingen uit hoofde van de Marshall-hulp. Waar aan deze mogelijkheden om in het tekort te voorzien een einde komt, was het dringend noodzakelijk, dat deze marge tot de kleinst mogelijke proporties werd teruggebracht en het schenkt voldoening te kunnen constateren, dat op deze weg in het afgelopen jaar een belangrijke schrede voorwaarts is gezet, gelijk uit de volgende gegevens blijkt (zie tabel I).

¹⁾ Dit artikel is in hoofdzaak gewijd aan de algemene spaarbanken, verenigd in de Nederlandse Spaarbankbond.

TABEL I.

Reëel nationaal inkomen per hoofd van de bevolking en de besteding daarvan (prijspeil 1938).

	1938	1946	1947	1948	1949
A.1. Reëel nationaal inkomen	100,0	83,9	94,4	101,3	109,3
A.2. Credietverlening enz. door het buitenland	—	9,7	13,1	10,1	3,2
A.3. Totaal beschikbare middelen	100,0	93,6	107,5	111,4	112,5
B.1. Consumptie door verbruikers	81,6	68,4	79,7	82,5	79,7
B.2. Bestedingen van de Overheid	13,0	20,2	18,5	19,3	17,8
B.3. Netto-investeringen in bedrijven	1,6	5,2	9,1	9,6	14,4
B.4. Beleggingen in het buitenland	3,8	—	—	—	—
B.5. Totale bestedingen	100,0	93,8	107,3	111,4	111,9

Bron: C.B.S.

De vanwege het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde consumptie-index stelt ons in staat om het verloop van de totale consumptie meer in bijzonderheden na te gaan. Een overzicht van de consumptieve uitgaven van de Nederlandse bevolking gedurende de laatste drie jaren volgt thans.

TABEL II.

Consumptie-index	Eenheid	1947	1948	1949
<i>Voedings- en genotmiddelen</i>				
Werkelijke uitgaven ..	f 1 mln	330	336	380
Uitgaven	1947 = 100	100	111	115
Prijsindexcijfer	"	100	106	115
Hoeveelheidsindexcijfer ..	"	100	104	100
<i>Duurzame consumptie-goederen</i>				
Werkelijke uitgaven ..	f 1 mln	219	261	272
Uitgaven	1947 = 100	100	120	124
Prijsindexcijfer	"	100	102	106
Hoeveelheidsindexcijfer ..	"	100	118	117
<i>Overige goederen en diensten</i>				
Werkelijke uitgaven ..	f 1 mln	275	295	296
Uitgaven	1947 = 100	100	108	108
Prijsindexcijfer	"	100	99	104
Hoeveelheidsindexcijfer ..	"	100	109	104
<i>Totaal</i>				
Werkelijke uitgaven ..	f 1 mln	823	922	948
Uitgaven	1947 = 100	100	112	115
Prijsindexcijfer	"	100	104	109
Hoeveelheidsindexcijfer ..	"	100	108	105

De werkelijke uitgaven geven dus nog altijd een niet onbelangrijke stijging te zien; dit is begrijpelijk, gezien de waardevermindering van ons geld. Voor ons doel is het daarom belangrijker om het beloop te volgen van de door middel van een prijsindexcijfer herleide uitgaven tot een hoeveelheidsindexcijfer, waaruit duidelijk blijkt, dat de hoeveelheid voedingsmiddelen in het afgelopen jaar is teruggevallen tot het peil van 1947 en dat ook de hoeveelheid geconsumeerde „overige goederen en diensten” met enige procenten is verminderd; het quantitative indexcijfer van de duurzame consumptiegoederen laat nog slechts een geringe vermindering zien. Maar waar het op aankomt is, dat het hoeveelheidsindexcijfer voor de totale consumptie van 108 voor 1948 is gedaald tot 105 voor 1949.

Het zou interessant zijn de omzetten, uitgedrukt in een hoeveelheidsindexcijfer, nog verder na te gaan bij de detailhandel, maar hiervoor zijn slechts zeer gedeeltelijk cijfers beschikbaar. Weliswaar publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek van tijd tot tijd indexcijfers van de omzetten in de detailhandel, maar deze hebben voornamelijk betrekking tot de geldomzetten. Niettemin stellen zij ons in staat ons inzicht in het verloop van de consumptie te verdiepen en om deze reden laten wij een aantal dezer cijfers, volgen (zie tabel III).

TABEL III.

Indexcijfers van de geldomzetten in de detailhandel.
(1947 = 100)

	1948	1949
Kruidentierswaren:		
Grootwinkelbedrijven	110	137
Detailhandel	112	114
Brood:		
Grootwinkelbedrijven	101	104
Coöperaties	103	114
Banket, koek, beschuit, chocolade, e.d.:		
Grootwinkelbedrijven	121	145
Detailhandel	108	116
Vlees en vleeswaren:		
Grootwinkelbedrijven en coöperaties ..	94	130
Detailhandel	97	128
Zuivelproducten:		
Grootwinkelbedrijven en coöperaties ..	122	131
Detailhandel	125	134
Aardappelen, groente en fruit:		
Detailhandel	98	88
Tabaksfabrikaten:		
Grootwinkelbedrijven	123	141
Detailhandel	118	125
Alcoholhoudende, alcoholvrije dranken:		
Grootwinkelbedrijven	136	120
Detailhandel	153	140
Textielgoederen:		
Grootwinkelbedrijven	126	148
Detailhandel	126	141
Art. voor woninginrichting en huisraad:		
Grootwinkelbedrijven	134	146
Detailhandel	132	130
Huishoudelijke art., glas en aardewerk:		
Grootwinkelbedrijven	117	114
Detailhandel	110	98
Schoeisel:		
Grootwinkelbedrijven	113	110
Detailhandel	104	89

Deze cijfers leren, dat in verschillende branches de geldomzetten niet onbelangrijk zijn toegenomen, het meest in het slagerijbedrijf en in de textielbranche, waartoe de opheffing van de distributie het hare zal hebben bijgedragen; opmerkelijk is, dat de omzetten in de branche der alcoholhoudende dranken zijn teruggelopen, ook al blijven zij nog belangrijk uitgaan boven 1947.

Een juist inzicht geven, gelijk gezegd, de hoeveelhedsomzetten, omdat dan de invloed van eventuele prijsstijging is uitgeschakeld. Zulke cijfers zijn slechts beschikbaar voor het bakkersbedrijf en voor de schoenhandel.

TABEL IV.

Indexcijfers van hoeveelhedsomzetten.
(1947 = 100)

	1948	1949
Brood:		
Grootwinkelbedrijven	90	81
Coöperaties	92	86
Schoeisel:		
Grootwinkelbedrijven	119	115
Detailhandel	98	83

Bron: C.B.S.

Uit deze cijfers volgt, dat de omzet in beide branches is verminderd en zelfs al is terug gevallen beneden het peil van 1947.

Spaarverkeer.

De hierboven weergegeven tendentie tot versoering heeft waarschijnlijk zijn weerslag gevonden bij de spaarbanken. Wij zeggen „waarschijnlijk”, omdat de beschikbare gegevens helaas geen juist inzicht geven in de vraag, waar de bespaarde gelden nu eigenlijk vandaan komen en of dit zijn reële besparingen dan wel of het hier gaat om een verplaatsing van reeds vroeger bespaarde gelden.

Opmerkelijk is, dat het totaal der aan de algemene spaarbanken toevertrouwde gelden over 1949 ongeveer f 54 mln hoger was dan in het daaraan voorafgaande jaar, terwijl de terugbetalingen ongeveer f 4 mln lager waren. De resultante van een en ander is, dat het inleggerstegoed dezer spaarbanken in 1949 met bijna f 42 mln is toegenomen, terwijl in 1948 een teruggang van bijna f 16 mln moest worden geboekt.

Het gemiddelde bedrag van de inleggingen per maand beliep in 1949 ruim f 33 mln of wel 174,4 pCt van de gemiddelde inleg per maand in de periode 1933/37; het gemiddelde bedrag der terugbetalingen over 1949 bedroeg per maand nagenoeg f 30 mln of wel 161,4 pCt van het overeenkomstige bedrag in voornoemde basisperiode.

Op het zoveel gunstiger resultaat voor de spaarbanken over 1949 heeft ongetwijfeld ingewerkt de omstandigheid, dat in 1948 zoveel hogere bedragen aan achterstallige belastingen en heffingen ineens moesten worden opgebracht. Vastgesteld kon worden, dat de invloed van deze factor in 1949 aanzienlijk minder is geweest. Aan de andere kant blijft het gunstige resultaat toch wel zeer opmerkelijk, indien men rekening houdt met de diep ingrijpende gebeurtenissen, welke in het afgelopen jaar hebben plaats gehad, waarbij wij denken aan de herwaardering van de gulden en aan de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië. Onder de vooroorlogse omstandigheden zouden deze factoren waarschijnlijk reden geweest zijn geweest voor een aanzienlijk terugbetalingsexcedent.

Het stemt tot voldoening, dat het resultaat werd verkregen met een gemiddelde per inlegpost van f 75,06, welk bedrag slechts weinig meer was dan het overeenkomstige gemiddelde in de periode 1933/37.

Niet minder verheugend is tenslotte, dat het aantal in omloop zijnde spaarbankboekjes in 1949 vermeerderde met bijna 115.000, zijnde ongeveer 20.000 meer dan de toeneming in 1948.

Andere spaarinstellingen.

Wanneer wij de resultaten over 1949 voor de algemene spaarbanken vergelijken met de andere spaarinstellingen, t.w. de Rijkspostspaarbank en de boerenleenbanken, dan komen wij tot de volgende resultaten:

TABEL V.

	Inleggingen × f 1 mln		Terugbetalingen × f 1 mln		Saldo × f 1 mln		Toe-/afnemings 1949 in pCt van het te- goed	
	1948	1949	1948	1949	1948	1949	+	-
Bondsspaarbanken	347	401	363	360	-16	+41	3,9	
Rijkspostspaarbank	252	238 ¹⁾	351	323 ¹⁾	-99	-35 ¹⁾		2,4 ¹⁾
Boerenleenbanken	802	739 ¹⁾	882	706 ¹⁾	-80	+33 ¹⁾	2,2 ¹⁾	

¹⁾ voorlopige cijfers.

Merkwaardig is, dat de boerenleenbanken hun inlegsurplus hebben weten te bereiken niettegenstaande het feit, dat de totale inleggingen bij deze instellingen gedurende 1949 ongeveer f 63 mln lager waren dan in het voorafgaande jaar.

TABEL VI.

Jaar	Bonds- spaarbanken	Rijkspost- spaarbank	Boeren- leenbanken	Totaal	Bonds- spaarbanken	Rijkspost- spaarbank	Boeren- leenbanken
	× f 1 mln				in procenten van het totaal		
1945	1.062	1.803	2.029	4.894	21,7	36,9	41,4
1946	994	1.544	1.563	4.101	24,2	37,6	38,2
1947	1.035	1.514	1.544	4.093	25,3	37,0	37,7
1948	1.041	1.445	1.492	3.978	26,2	36,3	37,5
1949 ¹⁾	1.105	1.440	1.553	4.098	27,0	35,1	37,9

¹⁾ voorlopige cijfers, incl. de geschatte rente.

Beleggingen.

Een vergelijking van de beleggingen aan het eind van de boekjaren 1948 en 1949 geeft enige opmerkelijke verschillen te zien, welke zijn af te leiden uit de hieronder volgende opstelling, waarvan de cijfers betrekking hebben op een aantal spaarbanken met een totaal inleggerstegoed, dat ongeveer 70 pCt van het totale inleggerstegoed omvat. Dit overzicht geeft evenwel geen zuivere dwarsdoorsnede van de totale beleggingen, omdat hierbij slechts konden worden betrokken de stedelijke spaarbanken, welke bijv. meer schatkistpapier en minder hypotheeken hebben dan de grote groep van kleinere spaarbanken, waarvan de gegevens niet in deze enquête konden worden verwerkt.

TABEL VII.

Beleggingen per ultimo 1948 en 1949.

	1948	pCt	1949	pCt
Kas	f 4.298.825	0,5	f 4.331.097	0,5
Postgiro/Kassiers	„ 11.653.067	1,5	„ 12.306.923	1,5
Kasgeldleningen	„ 12.246.000	1,5	„ 5.226.004	0,6
Spaarbankrekening	—	—	„ 73.964.000	8,7
Schatkistpromessen	„ 75.393.100	9,5	„ 29.300.000	3,4
Schatkistbiljetten	„ 55.550.000	7,0	„ 30.302.000	3,6
Rijkschatkist	—	—	—	—
3 pCt	„ 42.360.334	5,3	„ 40.732.335	4,7
3 pCt Grootboek	—	—	—	—
1946	„ 34.035.500	4,3	„ 37.878.648	4,5
Effecten	„ 300.020.911	37,5	„ 320.766.815	37,6
Hypotheeken	„ 64.242.915	8,0	„ 84.803.806	9,9
Voorschotten	„ 54.556	0,1	„ 54.024	0,1
Onderhandse leningen aan privaatrechtelijke lichamen	—	—	—	—
„	„ 1.244.475	0,2	„ 4.462.930	0,5
Onderhandse leningen, aan of gegerandeerd door publiekrechtelijke lichamen	—	—	—	—
„	„ 195.657.192	24,5	„ 207.385.140	24,3
Vaste goederen niet in eigen gebruik	„ 986.706	0,1	„ 977.254	0,1
	f 797.743.581	100	f 852.490.976	100

Gelijk in ons vorig jaaroverzicht ²⁾ werd vermeld, werd in de loop van 1948 de bij de Schatkist onderhouden 2½ pCt rentende Liquiditeitsrekening geliquideerd. Over een deel dezer gelden kon vrijelijk worden beschikt; voor een deel moesten zij worden bestemd ter deelneming in uit te geven staatsleningen en derhalve worden overgeschreven op een 3 pCt rentende geblokkeerde rekening bij 's Rijks Schatkist, terwijl het restant werd omgezet in schatkistpapier met een looptijd van 1, 3 en 5 jaren. De spaarbanken beschikten uit dezen hoofde per ultimo 1948 over een aanzienlijk bedrag aan schatkistpapier (ongeveer 16½ pCt van de totale beleggingen), welke belegging in het begin van 1949 belangrijk kon worden verminderd, doordat inmiddels voor de bondsspaarbanken de gelegenheid was geopend om met ingang van 15 Januari 1949 tot een gelimiteerd bedrag gelden te storten op een speciale door het Bondssecretariaat geadmistreerde, nieuwe rekening bij 's Rijks Schatkist. Over het laagste bedrag, dat gedurende een kalenderjaar voor rekening van een spaarbank op deze Spaarbankrekening zal hebben uitgestaan, zal door de Schatkist een rente worden vergoed van 2½ pCt, terwijl over de daarboven uitgaande saldi een rente zal worden vergoed van 2 pCt 's jaars, een en ander op voorwaarde, dat de deelnemende spaarbanken aan de inleggers zullen vergoeden een minimumrente van 2,16 pCt over tenminste f 3.500 per spaarrekening.

Het aanzienlijke bedrag aan schatkistpapier per ultimo 1948 heeft dus in de loop van 1949 voor een belangrijk deel zijn weg gevonden naar de Spaarbankrekening. Daarnaast is enige uitbreiding gegeven aan de effecten- en aan de hypotheekportefeuille, alsmede aan de belegging in onderhandse overheidsleningen.

De belegging in hypotheeken nam nog altijd niet toe in de mate, waarin men dit wel zou wensen, waarvoor

enerzijds als oorzaak kan worden genoemd het streven van de spaarbanken om alleen eerste klas-hypotheeken te willen nemen en anderzijds de sterke concurrentie, welke op dit punt wordt ondervonden van een aantal niet bij het Beleggingsaccorder aangesloten institutionele beleggers, welke hypotheeken nemen beneden de door dit orgaan toelaatbaar geachte rente.

De spaarbanken begeven zich nog altijd niet — en o.i. terecht — op het terrein der aandelenbelegging. Het aandeel, dat deze belegging voor zich opeist in het totaal der beleggingen, is van 1947 op 1948 gestegen van 0,7 tot 0,8 pCt en het is niet waarschijnlijk, dat dit percentage in 1949 ook maar enigszins belangrijk is toegenomen. Onder deze aandelen nemen trouwens de aandelen Herstelbank een overwegende plaats in. Ook begeven de spaarbanken zich slechts schoorvoetend in een belegging in industriële en soortgelijke beleggingen. Deze belegging vermeerderde van 1947 op 1948 van 1,7 tot 2,6 pCt en ofschoon een stijging hiervan vóór 1949 waarschijnlijk mag worden genoemd, zo zal deze stijging binnen zeer enge grenzen gebleven zijn.

De spaarbanken zijn zeer huiverig om geld in de risicodragende sfeer te beleggen, hetgeen geheel voor de hand ligt, omdat zij nauwelijks beschikken over een apparaat om deze belegging op de voet te volgen, terwijl mede rekening moet worden gehouden met de omstandigheid, dat een spaarbankbelegging de grootst mogelijke soliditeit moet waarborgen. De spaarders hechten nu eenmaal grotere waarde aan soliditeit dan aan rendement. Willen de spaarbanken meer gelden voor het bedrijfsleven beschikbaar stellen, dan zal een zodanige weg moeten worden gevonden, dat zij voor extra risico's worden behoed. In deze gedachtengang heeft een aantal spaarbanken destijds deelgenomen in het maatschappelijk kapitaal van de Herstelbank.

De voorwaarden, waaronder de Overheid onderhandse leningen opneemt, ondergingen een kleine wijziging. Zo werd toegestaan, dat annuïteitsleningen met een looptijd van 50 jaar werden opgenomen tegen een rente van 3½ pCt, met de bevoegdheid voor de geldgever om het restant der lening na 30 jaar op te eisen. Bij 50-jarige 3½ pCt leningen met gelijke aflossingen mag door de geldgever het recht worden voorbehouden om de leningen na 40 jaar voor het dan nog resterende bedrag op te eisen. Het annuïteitsbeginsel en de lange looptijd dezer leningen, naast de illiquiditeit daarvan, maken deze belegging voor spaarbanken slechts zeer matig aantrekkelijk.

Rente.

Een voorlopige becijfering leert, dat de rentemarge over 1949 in vergelijking tot het daaraan voorafgaande jaar niet onbelangrijk is terug gelopen. Hierbij moet ook weer rekening worden gehouden met het feit, dat deze steekproef betrekking heeft op de stedelijke spaarbanken, zodat dit voorlopig resultaat enigszins kan afwijken van het definitieve. Het gemiddelde rendement is bij de kleinere spaarbanken vanwege de minder liquide belegging wat hoger, maar daartegenover staat, dat ook de aan inleggers toegekende rente veelal wat hoger ligt, zodat aangenomen mag worden, dat het uiteindelijk resultaat niet veel zal afwijken van deze voorlopige steekproef.

De enquête leert, dat de van de beleggingen gekweekte rente over 1949 2,93 pCt (vorig jaar 2,96 pCt) heeft bedragen en de vergoede rente 2,18 pCt (vorig jaar 2,14), waardoor de rentemarge daalde van 0,82 tot 0,75 pCt. Indien men zich realiseert, dat de onkosten bij de stedelijke spaarbanken over 1948 ongeveer 0,57 pCt van het inleggerstegoed hebben bedragen, dan leidt dit tot de conclusie, dat het onder de tegenwoordige omstandigheden uitgesloten moet worden geacht, dat de inleggersrente over de gehele linie met een enigszins betekende fractie kan worden verhoogd, aangezien het absoluut noodzakelijk moet worden geacht, dat de reserve regelmatig wordt

²⁾ Zie: „E.-S.B.” van 20 April 1949, blz. 313.

versterkt, teneinde deze niet te ver te doen achterblijven bij de aanzienlijke toeneming van het spaarderstegoed.

Waar aangenomen moet worden, dat de onkosten over 1949 zeker niet lager zijn geweest dan die over 1948 en de onkosten over 1950 in verband met de derde loonronde stellig hoger zullen zijn dan in 1949, vervult de toekomst ons op dit punt met enige zorg.

Propaganda.

Ook in het afgelopen jaar hebben de spaarbanken zich beijverd om door middel van de nodige propaganda het sparen te bevorderen en de bereikte resultaten wettigen de overtuiging, dat zij daarin in bevredigende mate zijn geslaagd. Door de voor dit doel opgerichte Stichting Spaarpropaganda, welke het tevoren door de Nederlandse Spaarbankbond bewerkte terrein verder heeft ontgonnen, worden de spaarbanken regelmatig voorzien van geschikt propagandamateriaal. In het bijzonder wordt bij voortdurende de aandacht gevestigd op uitbreiding van het bestaande jeugd- en bedrijfssparen. Met betrekking tot het jeugdsparen mag niet onvermeld blijven een door de Nationale Spaarraad ondernomen poging om door middel van aardig uitgevoerde toren- en molenzegels dit sparen te stimuleren. In totaal werden voor dit doel vanwege de Spaarraad een 663.000 series van deze zegels uitgegeven, waarvan alleen reeds ongeveer de helft werd verspreid via de bij de Nederlandse Spaarbankbond aangesloten spaarbanken. Hierbij dient men er zich rekenschap van te geven, dat er naast de ongeveer 400 spaarbankkantoren niet minder dan ruim 1.300 boerenleenbanken en bijna 2.000 postspaarinstellingen bestaan.

Wanneer men hiernaast nog rekening neemt met de grote activiteit, welke er in de kring der Bondsspaarbanken wordt ontplooid — getuige de oprichting van bijkantoren, verruiming der openingsuren, invoering van nieuwe faciliteiten — dan blijkt hieruit wel, dat deze instellingen bij voortdurend op de bres staan om het sparen zoveel als in haar vermogen ligt te activeren.

Amersfoort.

Dr J. R. A. BUNING.

DE INTERNATIONALE WOLPOSITIE.

In Juni 1949, ter gelegenheid van de 18e vergadering van de „International Wool Textile Organisation” te Florence, besloot de General Manager of the Joint Organisation, Mr F. S. Arthur, zijn uitvoerige uiteenzetting in zake de toenmalige wolpositie met de volgende conclusie:

„It seems indeed rather more certain that sterling finance will be available to cover reasonable amount of wool purchase next season than that their will be sufficient home and export trade in woolproducts to warrant the purchases been made.

Despite such possible limitations of effective demand for finished goods the depletion of stocks caused by the excess of woolconsumption over production in earlier seasons and a continuing rate of world consumption at fair levels, will probably still leave sellers of raw wool in a fairly strong position”.

Deze mening heeft toen nogal enig opzien gebaard en werd zeker niet door het merendeel der deskundigen uit de wolindustrie en de wolhandel gedeeld. Integendeel, men was algemeen van mening, dat de wolprijzen op een zodanig niveau lagen, dat de verminderde koopkracht over de gehele wereld noodzakelijkerwijze tot een drastische vermindering van de wereldwolconsumptie moest leiden, welke vermindering op haar beurt een daling van de prijzen teweeg zou brengen. Het verloop der prijzen gedurende de eerste 5 maanden van 1949, alsmede de sterke daling van de importen en de verwerking van wol in de Verenigde Staten van Amerika, welke in Juli 1948 inzette

en in Mei 1949 zijn dieptepunt bereikte, waren ontegenzeggelijk aanwijzingen in deze richting.

Dat de heer Arthur, een bij uitstek deskundige op dit terrein, het juist zag, dat de positie van de verkoper in de wolmarkt gedurende het seizoen 1949/1950 sterker zou zijn dan die van de koper, werd door de prijsontwikkeling van de laatste tijd volledig bewezen. De vraag moet zelfs worden gesteld, of hij die positie nog niet heeft onderschat.

Weliswaar moet een groot gedeelte van de prijsstijging, welke in de wolprijzen van Juli 1949 tot en met Januari 1950 tot stand is gekomen, op rekening van de devaluatie worden geschreven, waarmede de heer Arthur in Juli 1949 nog geen rekening kon houden. Daar staat echter tegenover, dat voor een aantal types wol de stijging belangrijk boven het devaluatiepercentage uitgaat, zoals uit onderstaand vergelijkend overzicht blijkt:

Prijzen van „Dominion Combing Wools”. Price per lb clean delivered cost out of London Sales.

Fijnheid	Juli 1949	Januari 1950	Stijging
70 s	99 d	135 d	36 pCt
64 s	90 d	127 d	41 pCt
60 s	85 d	117 d	37½ pCt
58 s	64 d	98 d	53 pCt
56 s	51 d	84 d	64½ pCt
50 s	32½ d	61 d	88 pCt
48 s	31½ d	58½ d	86 pCt
46 s	31 d	57 d	84 pCt

Met deze prijsstijging van de laatste maanden van 1949 en de eerste maanden van 1950 zijn de prijzen van de wol wel op een enorm hoog niveau gekomen. Een vergelijking met de gemiddelde prijzen van 1934/1938 en met die van Juni 1946, de laatste maand, waarin verkopen tegen gefixeerde prijzen plaatsvonden alvorens de normale veilingen weer werden ingevoerd, geeft hiervan een duidelijk beeld.

Prijzen van „Dominion Combing Wools”. Pence per lb clean delivered cost out of London Sales.

Fijnheid	Gemiddeld 1934/38	Juni 1946	Januari 1950	Index 1934/38 = 100	Stijging t.o.v. Juni 1946
70 s	27,27	38½	135	495	248 pCt
64 s	25,66	37	127	495	243 pCt
60 s	24,03	35½	117	487	232 pCt
58 s	20,91	34	98	469	188 pCt
56 s	18,26	31½	84	460	167 pCt
50 s	14,14	25½	61	431	142 pCt
48 s	13,30	24	58½	440	144 pCt
46 s	12,91	22½	57	441	153 pCt

Daarmede zijn de wolprijzen naar verhouding boven die van katoen gekomen, zoals onderstaand overzichtje aantoonst:

Indexcijfers van de prijzen van wol en katoen.

	(1934/1938 = 100)							
	1949				1950			
	Jan.	Febr.	Mrt	Apr.	Mei	Juni	Juli	Aug.
Wol	350	343	332	313	304	309	306	309
Am. katoen	355,5	361,2	362,6	365,1	368,2	369,2	369,2	369,2
	1949				1950			
	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Jan.			
Wol	316	365	402	425	481			
Am. katoen	398,5	457,9	465,7	465,7	473,6			

Het is een niet te miskennen feit, dat de situatie op de internationale wolmarkt zich geheel anders heeft ontwikkeld dan men kort na het einde van de tweede wereldoorlog veronderstelde. Op dat tijdstip beschikten de voornaamste productielanden uit het sterlinggebied, t.w. Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika, tezamen met Engeland, over een enorme voorraad wol, nl. 10,5 mln balen, of wel ruim tweemaal de hoeveelheid, welke een normale jaarproductie in de drie genoemde productielanden oplevert. Om te voorkomen, dat deze enorme voorraad van meet af aan de prijzen op de wolmarkt sterk zou drukken, werd door de vier genoemde landen

de zgn. „Joint Organisation of U.K. Dominion Wool Disposals Ltd.” opgericht, welke de genoemde voorraad geheel overnam. De taak van deze Joint Organisation werd als volgt omschreven:

1. te bepalen, welke hoeveelheden van de voorraden en van de nieuwe crop in de Dominions en in Engeland aan de markt zouden worden gebracht;

2. prijzen vast te stellen, waartegen de organisatie nieuwe wol zou aankopen;

3. die hoeveelheden wol uit de markt te nemen, welke niet tegen de sub 2 bedoelde prijzen zouden kunnen worden verkocht.

Al deze maatregelen waren er op gericht de verhouding tussen vraag en aanbod zodanig te regelen, dat een bepaalde prijsvloer gedurende langere tijd zou kunnen worden gehandhaafd. De plannen van de Joint Organisation voor de liquidatie van de voorraden hielden rekening met een periode van ca 13 jaar, nodig om die voorraden geleidelijk aan te spuien. Daarbij is ontzeggegelijk de behoefte aan wol in de na-oorlogse jaren over de gehele wereld ten zeerste onderschat. In plaats van 13 jaar heeft het slechts 4 jaar geduurd om deze enorme voorraad praktisch geheel te liquideren, hetgeen dus betekent, dat per jaar ca 50 pCt meer aan wol is geconsumeerd, resp. gebruikt is voor het weer op peil brengen van de noodzakelijke ijzeren voorraad in de verschillende landen, dan de normale jaarproductie.

De snelle liquidatie van de voorraden van de Joint Organisation blijkt uit onderstaand overzichtje:

Voorraden wol van de Joint Organisation.

Overgenomen voorraad op 1/8 1945	10.407.000	balen
Voorraad per 31/7 1946 ¹⁾	5.867.000	„
„ „ 30/6 1947	4.515.000	„
„ „ 30/6 1948	3.218.000	„
„ „ 31/12 1948	2.528.000	„
„ „ 30/6 1949	1.718.000	„
„ „ 31/12 1949	1.150.000	„

¹⁾ Datum, waarop verkopen tegen gefixeerde prijzen ophielden en de normale veilingen begonnen.

Zoals hierboven reeds werd opgemerkt, is een gedeelte van de aankopen van wol in de eerste jaren na de oorlog gebruikt voor het op peil brengen van de noodzakelijke ijzeren voorraden. Dit is van zeer veel betekenis geweest. Wanneer men nagaat, dat praktisch geheel West-Europa, waarin verschillende der voornaamste wolconsumerende landen, zoals Frankrijk, Italië, België en Duitsland, gedurende ruim 5 jaar van alle aanvoer van wol was afgesneden en deze landen gedurende die periode hun stocks tot de laatste kg toe moesten interen, dan is het duidelijk, dat met de aanvulling dier stocks grote hoeveelheden waren gemoeid. Daarnaast staat echter, dat de wereldwolconsumptie reeds van het seizoen 1945/46 af groter was dan de productie, zulks ondanks het feit, dat West-Europa zich slechts langzaam van de volkomen ontwrichting van de voorafgaande jaren en de geleden schade herstelde.

Dit vond hoofdzakelijk zijn oorzaak in de zeer hoge verbruikscijfers van Noord-Amerika, waar in 1947 en 1948 ruim tweemaal zoveel wol werd verwerkt als gemiddeld per jaar in 1934/38.

Onderstaand overzicht geeft een duidelijk beeld van de ontwikkeling van wolproductie, wolconsumptie en wolvoorraden na de oorlog.

Wereldwolbalans in duizend metrieke tonnen (ongewassen basis).

	Gen. per jaar 1934/38	Seizoen 1945/46	Seizoen 1946/47	Seizoen 1947/48	Seizoen 1948/49
Voorraad aan begin van het seizoen	800	2.200	2.070	1.890	1.600
Productie	1.720	1.620	1.700	1.690	1.720
Consumptie	2.520	3.820	3.770	3.580	3.320
Eindvoorraad	1.690	1.750	1.880	1.980	1.970
	830	2.070	1.890	1.600	1.350

Het verbruik van wol, gesplitst naar de verschillende continenten, vult bovenstaand overzicht nog enigermate aan:

Consumptie van wol, gesplitst naar continenten, in duizend metrieke tonnen (gewassen basis).

Periode	Europa	U.S.S.R.	Azië	Noord- en Centraal-Amerika	Zuid-Amerika	Afrika	Australië	Totaal
1934/38	548	70	98	167	26	4	17	930
1947	534	55	59	334	47	8	31	1.068
1948	571	60	59	327	47	8	31	1.103

Na een kritische beoordeling van bovenstaande overzichten behoeft de in het begin gesignaleerde stijging van de wolprijzen eigenlijk nog weinig toelichting. Men kan de zaak in het kort als volgt samenvatten.

Terwijl men aanvankelijk in de mening verkeerde, dat de voorraden en de jaarlijkse productie ruim toereikend zouden zijn om de behoefte te dekken, bleek, dat de consumptie van meet af aan belangrijk uitging boven de productie, en dat grote hoeveelheden wol nodig waren voor het aanvullen van voorraden bij de verwerkende industrie, met als gevolg, dat de centrale voorraden zeer snel werden geliquideerd. Als gevolg daarvan stegen de prijzen, die tot Juni 1946 door het systeem van vastgestelde prijzen nog vrij stabiel bleven, na het weer gaan functioneren van de normale veilingen vrij sterk, vooral toen men zich ging realiseren, dat de voorraden van 1945, waartegen men zeer sterk opgezien had, als sneeuw voor de zon verdwenen.

Toegegeven moet worden, dat hiermede de sterke prijsstijging sinds September 1949 nog niet is verklaard, waar immers reeds in 1948 de voorraden sterk waren ingekrompen. Zoals hierboven reeds werd gesteld, vond deze prijsverhoging voor een groot gedeelte haar oorzaak in de devaluatie.

Het was te verwachten, dat de wolprijzen zich aan het wereldmarktniveau voor andere producten zouden optrekken. Daarnaast dient er echter rekening mee te worden gehouden, dat in afwachting van de devaluatie aankopen van wol in het sterlinggebied werden uitgesteld en intering van voorraden plaatsvond.

Het noodzakelijk gevolg was, dat direct na de devaluatie een abnormale vraag loskwam, welke door het normale aanbod niet kon worden opgevangen.

Het in het begin gegeven prijsverzicht leidt tot de conclusie, dat vooral op de grovere soorten de grote vraag zich concentreerde. Dat deze stelling niet geheel ten onrechte is, zou kunnen worden afgeleid uit het feit, dat sinds Januari 1950, nu aan de grootste inhaalvraag zal zijn voldaan, weer een reactie is ingetreden.

De vraag, die thans een ieder uit de wolhandel en de wolindustrie bezighoudt, is wat de wolprijzen in de naaste toekomst zullen gaan doen. Het antwoord op deze vraag kan slechts worden gegeven door een prognose te maken van de toekomstige ontwikkeling van productie en consumptie. De thans nog bij de Joint Organisation aanwezige voorraden kunnen daarbij praktisch buiten beschouwing worden gelaten, daar deze éen zeer eenzijdig karakter hebben, doordat de meest bruikbare soorten reeds vroeger zijn afgestoten. Het overschot zal vermoedelijk eerst langzaam gedurende een langere tijd kunnen worden verkocht.

Wat de productie betreft kan op grond van de ontwikkeling in de laatste jaren worden aangenomen, dat deze voorlopig een stijgende tendentie zal vertonen. Het aantal schapen over de gehele wereld, dat in 1940/41 een recordhoogte bereikte, nl. 778 miljoen stuks, en in de daarop volgende jaren onder invloed van de oorlogs-

omstandigheden sterk terugliep, zodat in 1946/47 er nog slechts 674 mln overbleven, vertoont sindsdien weer enige vooruitgang. Naar raming zal het aantal schapen over de gehele wereld thans weer ca 710 mln stuks bedragen. Alleen Australië heeft thans reeds 20 mln schapen meer dan in 1946/47. De productie van wol voor de komende jaren kan dan ook zeker op ca 1.800.000 ton op vetbasis worden geschat.

De raming van de consumptie voor de komende periode heeft meer moeilijkheden op. Hierbij moet een aantal factoren in aanmerking worden genomen, waarvan de invloed moeilijk nauwkeurig is te meten.

In dit verband dient te worden genoemd:

1. de geringere koopkracht van het publiek, waarop de heer Arthur in Juni 1949 reeds wees en die door de recente prijsstijging nog wel enigermate zal worden geaccentueerd;
2. het niet te miskennen feit, dat in de meeste landen de achterstand, welke gedurende en in de eerste jaren na de oorlog in de textielvoorziening is ontstaan, voor een groot gedeelte is ingelopen;
3. de aankopen van wol voor het aanleggen van strategische voorraden, welke in het laatste jaar ongetwijfeld de marktontwikkeling hebben beïnvloed;
4. de vraag, in hoeverre landen, die tot dusver bij de ontwikkeling van de productie in de wolindustrie in de rest van de wereld sterk zijn achtergebleven, zoals Duitsland en Japan, in staat zullen zijn in de toekomst deze achterstand in te halen;
5. de tendentie, welke zich reeds voor de oorlog manifesteerde, tot een hoger wolverbruik per hoofd van de bevolking.

Bij de beoordeling van de toekomstige ontwikkeling moet in eerste instantie aandacht worden besteed aan Centraal- en Midden-Amerika, dat vóór de oorlog ca 17 pCt van de totale wereldwolconsumptie voor zijn rekening nam, doch in 1947 en 1948 resp. 31 en 29,6 pCt. Van Juni 1948 af daalde de verwerking van wol in de Verenigde Staten echter vrij sterk, welke daling haar dieptepunt bereikte in Mei 1949 toen de consumptie slechts ca 58 pCt bedroeg van de consumptie in de eerste maanden van 1948. Van Mei af heeft zich echter weer een stijging ingezet, zodat in October 1949 de consumptie weer 80 pCt van die in de eerste maanden van 1948 bedroeg.

Momenteel staan nog geen cijfers over latere perioden ter beschikking, doch op grond van importcijfers van de Verenigde Staten wordt in de verschillende internationale overzichten met een handhaving van het in October bereikte resultaat rekening gehouden. Wanneer deze ramingen zouden blijken juist te zijn, zou de consumptie in de Verenigde Staten in de komende tijd op ca 275.000 ton wol op gewassen basis per jaar kunnen worden geraamd en voor Centraal- en Midden-Amerika in totaal op ca 290.000 ton, hetgeen ca 11 pCt lager zou zijn dan het verbruik in 1948.

Van niet minder betekenis bij de beoordeling van de toekomstige ontwikkeling van de internationale wolmarkt is de ontwikkeling in Europa en speciaal in de grote wolconsumerende landen van West-Europa. In 1948 werd in Europa 571.000 ton wol op gewassen basis geconsumeerd of ca 52 pCt van de totale wereldwolconsumptie. In 1934/38 bedroeg het verbruik gemiddeld per jaar 548.000 ton of 59 pCt van het totaal; over 1949 zijn nog geen volledige cijfers beschikbaar.

Aan de hand van de gegevens in het laatste nummer van de „Wool Intelligence” mag echter worden geconstateerd, dat in de meeste landen van Europa, met uitzondering van Frankrijk en Zwitserland, in 1949 meer wol werd verwerkt dan in 1948. Voor 1949 kan dan ook zonder bezwaar een verbruik van ca 600.000 ton voor Europa worden geraamd.

Het ligt voor de hand, dat de geringere koopkracht en de opvulling van de achterstand in de textielvoorziening zich speciaal in de Westeuropese landen zal doen gelden. De vrijmaking van het handelsverkeer in West-Europa, welke thans in wording is, zal ongetwijfeld de behoeftevermindering versnellen. Het is daarom wel aan te nemen, dat het wolverbruik in 1950 in Europa in het algemeen eerder iets zal dalen dan nog verder zal stijgen.

De ontwikkeling van de activiteit in de wolindustrie in de laatste maanden van 1949 geeft evenwel nog geen enkel aanknopingspunt in deze richting, zodat zeker nog niet met grote dalingen behoeft te worden gerekend.

Daar staat tegenover, dat in enige Europese landen, waaronder Duitsland wel de voornaamste plaats inneemt, de productie in de wolindustrie nog niet het vooroorlogse niveau heeft bereikt en dat alles erop wijst, dat in die landen in de komende tijd een verdere opvoering van de productie zal plaatsvinden.

Ofschoon hieraan niet te veel aandacht mag worden gehecht, verdient het toch wel aanbeveling bij de beoordeeling van het onderhavige probleem in het oog te houden, dat de 18 Westeuropese landen, verenigd in de O.E.E.C., voor het zgn. fiscale jaar 1952/53 een wolconsumptie van 675.000 ton op gewassen basis hebben geraamd, tegenover een verbruik gemiddeld per jaar in 1934/38 van 467.000 ton, van 470.000 ton in 1947 en van 503.000 ton in 1948. Ofschoon ongetwijfeld in de raming voor 1952/53 een vrij sterke majorering zit en een dergelijk consumptiecijfer onmogelijk te realiseren zal zijn wegens gebrek aan afzetmogelijkheid voor het gereede product, dient er toch rekening mede te worden gehouden, dat een aantal landen in dat programma een zekere taakstelling ziet, hetgeen wel eens op de ontwikkeling in die landen van invloed zou kunnen blijken te zijn.

Rekening houdende met alle hierboven genoemde omstandigheden zou met de nodige reserve kunnen worden aangenomen, dat in 1950 in Europa vermoedelijk iets minder wol zal worden geconsumeerd dan in 1949, doch dat toch nog wel een hoeveelheid van 550.000 ton op gewassen basis zal worden bereikt.

Het verbruik van wol in de rest van de wereld, dat in 1948 slechts ca 18 pCt van het wereldwolverbruik uitmaakte, is van minder betekenis. Onder deze landen nemen Rusland en Japan de voornaamste plaats in. Het behoeft geen nader betoog, dat voor deze landen met een grotere wolbehoefte in de toekomst rekening moet worden gehouden en dat de daaruit voortvloeiende grotere importen minstens op zullen wegen tegen eventueel lagere consumptiecijfers in de overblijvende landen.

Het is daarom zeker verantwoord om voor de landen buiten Europa en Centraal- en Noord-Amerika een consumptie van wol op gewassen basis voor 1950 van 205.000 ton aan te houden, waar het verbruik in die landen in 1947 200.000 ton en in 1948 205.000 ton bedroeg.

Resumerend kan het wereldwolverbruik voor 1950 als volgt worden geraamd:

	op gewassen basis
Centraal en Midden-Amerika	290.000 ton
Europa	550.000 „
Overige landen	205.000 „
Totaal	1.045.000 ton,

hetgeen overeenkomt met ca 1.866.000 ton op vetbasis. Tegenover deze geraamde consumptie staat een geraamde productie van 1.800.000 ton.

Zelfs al zou de consumptie onder invloed van de hierboven sub 1 en 2 genoemde factoren over de gehele lijn sterker dalen dan bij bovenstaande beschouwing is aangenomen, dan zal dit toch nimmer een dergelijke omvang aannemen, dat de consumptie beneden de productie zou blijven. Daaruit volgt vanzelf de conclusie, dat ook gedurende 1950 de positie van de verkoper in de wolmarkt

nog wel de sterkste zal zijn en dat er als gevolg daarvan weinig druk op de prijzen zal bestaan.

Tilburg.

J. A. M. VAN GERWEN.

HEDENDAAGSE LUCHTVAARTPOLITIEK.

II.

Na 1945 is men er — zoals in het vorig artikel reeds werd aangestipt¹⁾ — nog niet in geslaagd een multilateraal verdrag, dat alle betrokken landen zou kunnen bevredigen, op te stellen, ondanks herhaalde pogingen daartoe. Wel is er in Chicago, in December 1944, een dergelijk type verdrag ontworpen en dit is ook door enkele landen, waaronder Nederland, ondertekend. Doch en het gering aantal ondertekenaars, en het feit, dat Amerika inmiddels is uitgetreden, hebben de waarde van dit verdrag (International Air Transport Agreement) aanzienlijk verminderd. Nu kwam men dan ook bij de wederopbouw spoedig in een impasse en met name gold dit voor de Verenigde Staten en voor Engeland, die toen een tegengesteld standpunt innamen. Vertegenwoordigers van die twee landen zijn daarop enige weken op het zonnige Bermuda-eiland gaan zitten (Januari 1946) en hebben een compromis opgesteld; gelijk een geestig Fransman, de heer Garnault, het uitdrukte, erkenden de Engelse gedelegeerden daarbij het vrijheidsbeginsel, doch met een hun conveniërende toepassing. Nu is het zeer de vraag, of door een compromis dit belangrijke vraagstuk op de juiste wijze kan worden opgelost; de wereldluchtvaart komt niet veel verder met compromissen, doch kan alleen levensvatbaarheid hebben bij principiële bewegingsvrijheid. Anderzijds moet worden toegegeven, dat ook de strijd voor en tegen de vrijheid der zee niet in enkele jaren was uitgevochten; een zekere evolutie schijnt noodzakelijk en dat was dan ook één van de redenen, waarom de Nederlandse Regering, zij het met aarzeling en slechts uit praktische overwegingen, bereid is gebleken ook te gaan onderhandelen op basis van dit compromis, hetwelk in de internationale luchtvaart langzamerhand gemeen goed is geworden en met de naam van „Bermuda-bepalingen” of „Bermuda-beginselen” wordt aangeduid.

Bij dit systeem worden zekere garanties gegeven aan de partij, die de vergunning tot de exploitatie van lucht-routes verleent. De capaciteit, die zal worden ingezet, wordt op verschillende wijzen aan beperkingen onderworpen. Zo moet zij in nauwe verhouding staan tot de vervoersvraag; belangrijk is voorts, dat het hoofddoel van de exploitatie moet zijn het bewerkstelligen van verkeer tussen het land waartoe de luchtvaartmaatschappij behoort en het land van bestemming; m.a.w. derde en vierde vrijheidsvervoer vormen de hoofdschotel van het vervoer. Het recht om onderweg vervoer voor derde landen op te nemen of af te zetten (het zgn. vijfde vrijheidsverkeer) is gebonden aan enige voorwaarden. Men moet daarbij rekening houden met het bovenomschreven hoofddoel, met de eisen, die een lange afstandsluchtdienst stelt en met de verkeersvraag in het gebied, waardoor de route voert, waarbij gelet moet worden op locale en regionale diensten.

Zoals bij de bepalingen overeenkomsten dikwijls het geval is, zijn de bepalingen niet duidelijk, maar ruw gezegd kunnen zij geacht worden hierop neer te komen, dat derde en vierde vrijheidsvervoer hoofdzaak en vijfde vrijheidsvervoer bijzaak moet zijn. Deze verhouding is niet in getallen uit te drukken, doch men kan toch zeker aannemen, dat onder deze voorwaarden minstens $\frac{1}{3}$ van de lading uit vijfde vrijheidsvervoer mag bestaan, hoewel dit getal door zeer restrictieve landen onmiddellijk zal worden betwist. Een ander belangrijk element van het

Bermuda-systeem is, dat men aanvankelijk zijn gang kan gaan, dus niet gebonden is aan een bepaald aantal frequenties per week of per maand, noch aan een bepaalde capaciteit, mits — in het algemeen gesproken — met de gestelde voorwaarden rekening wordt gehouden. Er is geen predeterminatie; eerst na verloop van enige tijd kunnen de andere partijen, zo zij daartoe aanleiding vinden, vermindering van frequenties of vermindering van capaciteit gaan vragen, welke procedure men in het luchtvaart-bargoens „ex post facto review” noemt.

De meeste luchtvaartverdragen door Nederland gesloten — in totaal zijn dit er ongeveer 30 — zijn gebaseerd op dit systeem. Ook Amerika en Engeland — door een onderlinge afspraak, daterende van September 1946, gebonden — passen deze bepalingen toe en gaan niet verder in de richting van bescherming en garanties. In het algemeen gesproken kan men zeggen, dat het merendeel der thans in de wereld bestaande luchtvaartovereenkomsten van het zgn. Bermuda-type is, zij het dikwijls met allerlei verfijningen, die er op gericht zijn het luchtverkeer nog meer aan banden te leggen.

Inderdaad zijn er in de loop der jaren talrijke verdere belemmeringen binnengeslopen. Zo dwingt men soms een luchtvaartmaatschappij tevoren haar frequenties te bepalen, dan wel te reduceren; ook tracht men bij voorbaat de in te zetten capaciteit aan banden te leggen, of wel de boeking op bepaalde trajecten te beperken tot een gering aantal passagiers. Het is duidelijk, dat dit alles in strijd is met het Bermuda-systeem, dat slechts een controle achteraf kent. Soms ook staat men slechts derde en vierde vrijheidsverkeer toe, het vijfde vrijheidsverkeer totaal verbiedend. Hieraan wordt in enkele gevallen nabuurlanden gegeven, die een verbod van verkeer tussen nabuurlanden. Het gebeurt namelijk, dat twee naast elkaar of dicht bij elkaar gelegen landen, gelijkelijk vervuld van een restrictieve geest, besluiten het verkeer tussen hun grondgebieden te reserveren voor hun nationale luchtvaartmaatschappijen, daarbij dan iedere andere buitenlandse luchtvaartmaatschappij een vervoersverbod opleggend. Dit is geheel in strijd met het internationaal karakter der luchtvaart en het vormt ook een novum, dat nergens erkend is. Op deze wijze wordt in de luchtvaart internationale cabotage ingevoerd. Het is bovendien een discriminatie tegenover de andere buitenlandse luchtvaartmaatschappijen. Overigens is het niet nodig, want terwijl het verkeer tussen de twee betrokken staten voor hen derde en vierde vrijheidsverkeer is en dus als hoofddoel mag worden uitgeoefend, draagt dit zelfde verkeer voor derde landen het karakter van vijfde vrijheidsverkeer, zodat het alleen op aanvullende basis mag worden verricht. Tenslotte zij er nog de aandacht op gevestigd, dat dergelijke bepalingen toch in geen enkel opzicht rekening houden met de belangen van het publiek, dat bij deze procedure niet meer kan reizen op die tijden en die dagen, welke het best gelegen komen; daarentegen heeft men te wachten totdat één der twee betrokken nationale maatschappijen gelegenheid tot reizen biedt.

Nu moet men al deze beperkingen in gedachten eens even naast elkaar plaatsen en dan het oog richten op enkele andere kanten der internationale burgerluchtvaart, t.w. in de eerste plaats op de grote technische ontwikkeling, reeds bereikt en nog te wachten (men denke aan de zgn. jet propelled vliegtuigen), vervolgens op de grote kracht tot penetratie der burgerluchtvaart en tenslotte op de enorme kapitaalinvesteringen in materieel, grondorganisatie en verdere outillage; het kan niet anders, of de conclusie is, dat er geen evenwicht bestaat. Toch is het van primair belang, dat de investeringen een stabiele (luchtvaartpolitieke) basis vinden.

Het is een verblijdend teken, dat een en ander werd ingezien door de organisatie der gezamenlijke luchtvaartmaatschappijen, de „International Air Transport Association”, welke in September 1949 te 's-Gravenhage

¹⁾ Zie: „E.-S.B.” van 26 April 1950, blz. 330.

een conferentie hield; op initiatief van haar President, Dr A. Plesman, werd een resolutie aangenomen, waarin op bovengenoemde gronden werd verzocht, dat zowel de „International Air Transport Association” als haar individuele leden bij de betrokken regeringen er op zouden aandringen een meer stabiele grondslag te verkrijgen voor het internationale luchtverkeer, zulks ten voordele van zowel het reizend publiek, als de luchtvaart- en luchtavenexploitanten. Met algemene stemmen van de 52 vertegenwoordigde luchtvaartondernemingen werd deze resolutie aanvaard, hoewel het nog de vraag is, of inderdaad de individuele leden — teruggekeerd in eigen land — met kracht van overtuiging deze wens naar voren zullen brengen. Gebleken is evenwel, dat men in gemeenschappelijk verband bereid is een ruimer, meer internationaal standpunt in te nemen. Zou hier dan in de loop der tijden nog bijkomen de drijfveer van het welbegrepen eigenbelang, n.l. behoefte aan ongehinderde expansie, dan kan dit leiden tot meer liberale opvattingen: wie vrijheid vraagt moet die immers ook geven.

Er is ook nog een andere ontwikkeling, ten aanzien waarvan enige hoop gerechtvaardigd is. In West-Europa ziet men de laatste jaren, naast concurrentie, toch ook hier en daar een groeiende samenwerking. De Scandinavische landen exploiteren hun lange afstandsdiensdiensten onder gemeenschappelijke naam in de vorm van een consortium (Scandinavian Airlines System; S.A.S.); het exploiteren van gemeenschappelijke trajecten, niet als concurrenten, doch als/poolpartners neemt vrij aardig toe en leidt inderdaad, naar in de praktijk overduidelijk bleek, tot groter efficiency: de onderlinge dienstregeling kan veel beter worden verdeeld. En ook op overheidsgebied ontstaan enkele vormen van betere samenwerking, waarbij wij denken aan de door Frankrijk en Zwitserland gemeenschappelijk geëxploiteerde internationale luchthaven bij Bazel (Mulhouse). Als regionale een goede solidariteit zou doorwerken — en de vooruitzichten zijn niet ongunstig —, dan wordt zodoende geleidelijk aan een basis gelegd voor een meer mondiale regeling, die de wereld op een redelijke en economische basis voor de luchtvaart zal openmaken.

Nederland blijft doorgaan met het verdedigen en toepassen van zijn denkbeelden; dit geschiedt bijna dagelijks bij de onderhandelingen met het buitenland; dit zal ook geschieden op de in Juni a.s. te Montreal te houden conferentie van de Internationale Burgerluchtvaart Organisatie, bij welke Organisatie vrijwel alle luchtvaartlanden der wereld zijn aangesloten; de zojuist besproken resolutie van de IATA zal hierbij een steun zijn.

's-Gravenhage.

Mr L. H. SLOTEMAKER.

VRIJHEID IN GEBONDENHEID.

In de inleidende paragraaf van de Memorie van Toelichting bij het ontwerp van wet Belastingherziening 1950 lezen wij:

„Aan een en ander gaat, bij wijze van voorgerecht, vooraf een andere formulering van het winstbegrip van de inkomstenbelasting, een formulering, die — afgezien van de hierna te bespreken technische verbeteringen — geen materiële verandering beoogt, doch welke opgenomen is met de bedoeling, de bepalingen nopens het winstbegrip, ook na het treffen van de hierboven bedoelde nieuwe regelingen, minder onoverzichtelijk te doen zijn dan de thans geldende bepalingen”.

De in dit ontwerp voorgestelde wijziging van de formulering van de winst omvat de vervanging van de artikelen 6 tot en met 12 en 20 van het Besluit Inkomstenbelasting 1941. Daarnaast worden in het ontwerp enkele andere tijdelijke wijzigingen voorgesteld inzake de winstbepaling, namelijk: de herwaardering van oude bedrijfsmiddelen, de investeringsafschrijving, de nieuwe onbelaste reservering en de tegemoetkomingen voor oorlogsslachtoffers en andere gedupeerden.

De hier aan de orde zijnde bepalingen hebben echter uitsluitend betrekking op het onderdeel „Winst” van het Besluit Inkomstenbelasting 1941.

Over de ratio van de voorgestelde wijzigingen laat de Minister zich in de Memorie van Toelichting aldus uit:

„Nu laat de bestaande tekst van de artikelen 6 tot en met 12 van dat Besluit zich reeds thans niet gemakkelijk lezen. De formele, aan het boekhouden ontleende wijze van voorstellen, doet de wezenlijke inhoud van de bepalingen onvoldoende uitkomen; de wijziging maakt het moeilijk de bepalingen, in haar onderling verband, te overzien en werkt niet mede tot het vormen van een duidelijk beeld. Zou men aan deze artikelen enige stukken toevoegen, zonder de structuur en vorm te herzien, dan zou het nog moeilijker worden tot de harde kern der bepalingen door te dringen. De ondergetekende acht het van groot belang, dat een zo belangrijk onderdeel van de belastingwetgeving als het winstbegrip is, zo helder en bondig mogelijk wordt omschreven. Zo is de ondergetekende te rade geworden de artikelen 6 tot en met 12 te vervangen door een nieuwe artikelenreeks, die zowel enige van de, in het algemene gedeelte van deze toelichting besproken voorzieningen inhoudt, als een gewijzigde formulering bevat van datgene, waaraan het ontwerp, wat het wezen van de zaak betreft, niet wil raken. Naar zijn mening voldoet de thans voorgestelde tekst aan redelijke eisen”.

Het beginsel van de nieuwe formulering van de winst vond in het Voorlopig Verslag in het algemeen een gunstig onthaal en „vele andere leden” drukten dit aldus uit:

„Ten onrechte hebben de Duitsers in het Besluit op de Inkomstenbelasting '41 een formeel winstbegrip geïntroduceerd, dat bovendien uitermate omslachtig is geformuleerd. Winst is een materieel begrip. Een bevredigende belastingheffing kan daarom slechts worden verkregen bij een materiële omschrijving van het fiscale winstbegrip, waarbij voor de beantwoording van de vraag, hoe groot de winst over een bepaalde periode is, zo nauw mogelijk wordt aangesloten bij het goede koopmansgebruik en bij de bedrijfseconomie. Het geheel andere uitgangspunt van het ontwerp te dezen aanzien is derhalve niet slechts theoretisch superieur aan het bestaande formele winstbegrip, doch het moet tevens leiden tot een bevredigende aanslagregeling, terwijl het bovendien een terugkeer betekent tot de Nederlandse traditie van vóór de oorlog, ja zelfs deze Nederlandse traditie op zuiverder wijze tot uitdrukking brengt dan de Wet op de Inkomstenbelasting 1914 en de ontwerpwet op de Winstbelasting (het Besluit op de Winstbelasting 1940) dat deden”.

Over het waarom van de regeling is men het dus in het algemeen wel eens, al zijn er in het Voorlopig Verslag ook opmerkingen gemaakt over de vraag, of de voordelen van nieuwe formulering wel opwegen tegen het nadeel van de verbroken continuïteit in administratieve toepassing en jurisprudentie, nu er met de methode van vermogensvergelijking en daarmede verband houdende controle een zekere ervaring is verkregen. Andere leden daarentegen waren van mening, dat de voordelen van het vervallen van de vermogensvergelijking de nadelen van de systeemwisseling ruimschoots overtreffen en bij de mening van deze leden heeft de Minister zich in de Memorie van Antwoord aangesloten. Over het hoe van de regeling lopen de meningen echter meer uiteen.

Allereerst moge een korte uiteenzetting van wat de voorgestelde regeling inhoudt, voorafgaan.

Bij de kwestie van de winst moet men onderscheiden het begrip winst en de berekening van de winst.

Deze beide punten komen in het huidige Besluit op de Inkomstenbelasting ter sprake in de artikelen 8 (winstbegrip) en 6, 7, 9-12 (winstberekening), waarbij dan onderscheid wordt gemaakt tussen de winstberekening over de balans (artikelen 6, 7, 9-11) en die op andere wijze (artikel 12).

De Wet op de Inkomstenbelasting 1914 gaf geen winstbegripomschrijving, terwijl voor de berekening van de winst slechts enkele algemene richtlijnen werden gegeven en voor het overige naar goed koopmansgebruik werd verwezen.

In de thans voorgestelde bepalingen 6 tot en met 12 vinden we in artikel 6, eerste lid, het winstbegrip van artikel 8, eerste lid (oud), terug. Op dit winstbegrip wordt in het tweede lid van artikel 6 een beperking gegeven, welke overgenomen is uit de artikelen 9, vierde lid (oud), en 12, tweede lid 4e (oud) en de Resolutie van 4 Februari 1943, no 4 (waardeveranderingen van landbouwgronden met hun opstallen).

Met betrekking tot de winstberekening echter komt er verandering. Allereerst verdwijnen de beperkingen op

goed koopmansgebruik in de vorm van minimum-waardering der activa en de limitatieve opsomming der passiva; of ook het begrip „bedrijfswaarde” gaat verdwijnen is m.i. niet duidelijk geworden; in het Voorlopig Verslag wordt dit door sommige leden verondersteld, maar de Minister, in de Memorie van Antwoord, meent, zonder nader motivering, dat waardering op bedrijfswaarde niet is uitgesloten en herroept zijn in de Memorie van Toelichting geuite, andersluidende opvatting.

Voorts verdwijnt de bepaling van artikel 8, derde lid (oud), volgens welke bepaling bij uitoefening van een bedrijf voor rekening van meer dan één persoon, voor ieder hunner slechts zijn aandeel in de winst in aanmerking moet worden genomen. Voortaan zal dus voor iedere vennoot de winst afzonderlijk worden bepaald en dit zal ook gelden bij in- of uittreden van vennoten.

Ook het onderscheid tussen bedrijven met en zonder fiscale boekhouding verdwijnt, al geeft artikel 9 nog aan hoe de winst per jaar berekend moet worden in geval er een boekhouding is. Op dit artikel sluit aan de bepaling van artikel 12, dat, aanmerkelijk leesbaarder, de regeling van artikel 7 (oud) Inkomstenbelasting ten aanzien van de zgn. gebroken boekjaren handhaaft.

Verder valt op te merken, dat in artikel 7 de bepaling voorkomt, dat de winst volgens goed koopmansgebruik moet worden bepaald, met inachtneming van een bestendige gedragslijn, welke onafhankelijk is van de vermoedelijke uitkomst. Deze toevoeging is tot dusverre in de jurisprudentie steeds als een der essentialia van het begrip „goed koopmansgebruik” beschouwd. Moet deze formulering nu tot gevolg hebben, dat iedere wijziging van een tot dusverre gevolgde gedragslijn de pas wordt afgesneden, ook als er bijzondere omstandigheden zijn? Men denke in dit verband ook aan de bepaling van het tweede lid van artikel 7 (nieuw). Ik kom hierop nog nader terug.

Over de voorgestelde regeling van de winstberekening (de artikelen 7 tot en met 12) wordt in de Memorie van Toelichting het volgende geschreven:

„Het eerste van die artikelen geeft een algemeen richtsnoer. Bij het bepalen van de jaarlijkse winst is, zolang de belastingheffing niet wordt afgebroken, vrijheid het grondbeginsel. De belastingplichtige dient slechts de beperkingen in acht te nemen, welke de verstandige koopman zich naar goed gebruik oplegt — onder het voorbehoud, dat er continuïteit moet zijn in de gedragslijn en afschrijvingen en waarderingen niet naar gelang van het bedrijfsresultaat mogen worden geregeld, waardoor immers de belangen van de belastingheffer onredelijk zouden worden geschaad. Die vrijheid, welke ook naar de bestaande tekst aan de belastingplichtige wordt gelaten, leidt er onvermijdelijk toe, dat bij de ehe belastingplichtige een groter, bij de andere een kleiner deel van de in totaal te belasten winst tijdelijk onbelast blijft. Dat deel van de winst bestaat uit de stille reserves (vanuit fiscaal oogpunt): verschillen tussen de geldswaarde en de fiscale boekwaarde van activa en verschillen tussen de contante waarde van de schulden en het bedrag, waarvoor zij tot op dat ogenblik bij het bepalen van de winst in aanmerking zijn genomen. Die stille reserves worden, evenals de hierna te bespreken open fiscale reserves, belast in het laatste jaar, waarin de winst van het bedrijf of beroep wordt belast. Artikel 7, tweede lid, noemt als voorbeeld de belangrijkste vorm ervan”.

Het nieuwe systeem is het beste te omschrijven met de woorden vrijheid in gebondenheid.

Voorts wijst de Minister erop, dat, waar het niet gaat om de berekening van de winst, doch om de uitkomst, de wetgever zich, aangenomen, dat de belastingplichtige zich houdt aan de essentiële regelen van de winstbepaling, kan onthouden van het geven van regels voor een bepaalde winstberekening (bijv. de enkele boekhouding, zoals in de bestaande bepalingen van het Besluit):

Het tot dusverre gemaakte (nutteloze) onderscheid tussen de als aftrekbare passiva het zuiver vermogen verminderende fiscale reserves en de tot het zuiver vermogen behorende fiscale reserves (bijv. herleide overgangsreserve en de egaliseringsreserve) komt te vervallen. Het gevolg hiervan is, dat voortaan het bestaan van een fiscale reserve niet méér aanduidt dan dat dé reeds geconstateerde winst nog niet is belast en hierop dus nog een claim van de fiscus rust.

Concluderende kan men dus zeggen, dat het nieuwe

winstbegrip in hoofdzaak gelijk is gebleven aan het oude. Met name de vervangingswaardeleer is ook nu verworpen. Voorts wordt vastgehouden aan het principe: gulden is gulden.

Gaan wij thans na wat de reactie van de Tweede Kamer, op de voorgestelde bepalingen is, dan blijkt ons uit het Voorlopig Verslag het volgende.

Behoudens de bezwaren tegen de terugwerkende kracht van het ontwerp — aan welke bezwaren in het gewijzigde wetsontwerp is tegemoet gekomen — waren de leden het in het algemeen eens met de voorgestelde bepalingen, met name het verwerpen van de vervangingswaardeleer en het handhaven van het „gulden is gulden”-principe werden, hetzij uit theoretische, hetzij uit praktische overwegingen, goedgekeurd, al werd door „zeer vele leden” het navolgende voorbehoud gemaakt:

„Wel zullen ingrijpende wijzigingen in het prijsniveau, zoals de afgelopen jaren te zien hebben gegeven, tot op zekere hoogte in aanmerking moeten worden genomen bij de vaststelling van winst over een bepaalde periode. Zowel vanuit het gezichtspunt van een redelijke verdeling van de winst in „jaarmoten” als vanuit het gezichtspunt van de instandhouding van het nationale productie-apparaat, kan het billijk zijn de afschrijvingen op bedrijfsmiddelen te berekenen op zodanige bedragen als overeenkomen met de reële waarde van de in de geproduceerde artikelen opgegeven bedrijfsmiddelen, terwijl extra afschrijvingen op de in de eerstkomende tijden tegen buitengewoon hoge prijzen aan te schaffen bedrijfsmiddelen aanvaardbaar kunnen worden geacht, aangezien rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid, dat het prijsniveau van de bedrijfsmiddelen over enkele jaren belangrijk kan gaan dalen”.

Bij de bespreking van de artikelen komen in het Voorlopig Verslag de volgende bezwaren naar voren.

1. Vervallen van de vermogensvergelijking.

Vele leden vroegen zich af, of hierdoor niet voordelen onbelast zouden blijven, die belast moeten worden. Zij wezen op het arrest van de Hoge Raad van 7 Januari 1948 betreffende voordelen behaald door verkoop van schaarse bedrijfsgoederen tegen schaarse levensmiddelen en vroegen, of deze voordelen volgens goed koopmansgebruik kunnen worden toegerekend aan het jaar van transactie.

2. Overgangsbepaling.

Nu de nieuwe formulering, hoewel materieel geen verandering brengende, ruimere mogelijkheden biedt, zou een overgangsbepaling — zoals deze bij de overgang van de Winstbelasting op de Vennootschapsbelasting in het leven werd geroepen — het mogelijk moeten maken ten volle van de vrijheid van het nieuwe winstbegrip gebruik te maken. Gevraagd werd, waarom een dergelijke bepaling in het ontwerp ontbreekt. Zij voegden hieraan toe:

„De eis van een „bestendige gedragslijn”, gesteld in artikel 7, eerste lid, Inkomstenbelasting (nieuw) zou bij het ontbreken van een speciale overgangsbepaling wel eens aldus kunnen worden geïnterpreteerd, dat de ondernemer, die onder vigeur van de geldende voorschriften eenmaal een sleutel van waardering heeft gekozen, daaraan ook voor het vervolg zou zijn gebonden. Dit zou leiden tot het onwenselijke gevolg, dat bestaande ondernemingen tot in lengte van jaren gebonden zouden blijven aan een systeem van winstberekening, dat zij uitsluitend hadden gekozen, omdat de onder Duitse invloed tot stand gebrachte voorschriften van het (oorspronkelijke) Besluit op de Inkomstenbelasting 1941 hen daartoe hadden gedwongen en dat van de grotere vrijheid, die de nieuwe formulering hen geeft, in feite niet zou kunnen worden geprofiteerd”.

3. Fiscale reserves.

Uit hetgeen de Minister over het vervallen van het verschil tussen fiscale reserves, die passiva zijn en die, welke tot het vermogen behoren, in de Memorie van Toelichting had opgemerkt, meenden vele leden te moeten afleiden, dat voortaan alle reserves zullen worden gerekend tot de tweede categorie. Indien dit 's Ministers bedoeling zou zijn, dan zou dit volgens de hier aan het woord zijnde leden onjuist zijn. Zij wezen in verband hiermede op de assurantie-eigen-risico-reserve en de egaliseringsreserve van een schadeverzekeringmaatschappij.

4. Wegvallen van het begrip bedrijfsvermogen.

Het wegvallen van het begrip bedrijfsvermogen zou volgens „vele andere leden” moeilijkheden baren, omdat

elders in het ontwerp — bij de regeling in artikel 4 van de onbelaste reserve — en in het wetsontwerp inzake dividendbeperking de figuur van fiscaal vermogen opduikt en de omvang van dit begrip dus moeilijk zal zijn te bepalen.

In de Memorie van Antwoord komen de hierboven in vier punten samengevatte bezwaren ter behandeling. 's Ministers opvattingen, welke voor een toekomstige wetstoepassing van belang kunnen zijn, zal ik in de hierboven aangegeven volgorde bespreken.

Ad. 1.

De Minister wijst er op, dat, behalve een redactionele verbetering, in artikel 6 (nieuw) de thans geldende algemene omschrijving van het begrip winst (artikel 8, eerste lid) is overgenomen. Aangezien artikel 7 van het principe uitgaat, dat de in artikel 6 omschreven winst in de loop der jaren ten volle moet worden belast, bestaat er geen vrees, dat de bedoelde voordelen onbelast zouden blijven. Inderdaad zullen de in het voorbeeld genoemde voordelen behoren tot het jaar van transactie.

Ad. 2.

Een algemene overgangsbepaling acht de Minister overbodig — en niet mogelijk, gezien het feit, dat de bijzondere gevallen nog niet zijn te overzien — omdat het ontwerp geen materiële veranderingen op dit punt brengt en dus slechts in enkele gevallen wellicht enige grotere vrijheid zou kunnen ontstaan. De Minister vervolgt dan:

„De eerste ondergetekende meent echter, dat mag worden vertrouwd dat het, onderwerpelijk punt in de administratieve praktijk en met name ook in de jurisprudentie tot een redelijke oplossing zal komen. De eis van een bestendige gedragslijn zal daarbij geen beletsel vormen, aangezien deze een wijziging van systeem onder bijzondere omstandigheden niet uitsluit”.

Ad. 3.

Hetgeen de Minister over dit punt opmerkt, wil ik hier, gezien het belang van deze kwestie, in zijn geheel citeren.

„Wat de ten aanzien van dit punt gevraagde nadere toelichting betreft, stelt de eerste ondergetekende voorop, dat het voor de toepassing van de voorgestelde bepalingen inzake de winstbepaling niet van betekenis is, of de fiscale reserves op de ene dan wel op de andere wijze worden gezien, daar die bepalingen met het systeem van vergelijking van vermogens hebben gebroken. Het ligt intussen het meest voor de hand de reserves als een onderdeel van het fiscale vermogen te beschouwen. Waar het begrip fiscaal vermogen (zuiver bedrijfs- of beroepsvermogen) wordt gebruikt, zijn de fiscale reserves Mitsdien daaronder begrepen, tenzij het tegendeel uitdrukkelijk is aangegeven. Het laatste is het geval in artikel 4 van het onderhavige ontwerp, zoals dit artikel bij de Nota van Wijzigingen (letter G) wordt gewijzigd.

Een geheel andere vraag is uiteraard, hoe een bepaalde reserve uit bedrijfseconomisch of algemeen juridisch gezichtspunt moet worden beschouwd. Zo wordt in het Voorlopig Verslag terecht opgemerkt, dat de reserve-assurantie eigen-risico niet behoort tot het zuiver vermogen van de onderneming, als going concern gezien, en het zelfde wordt ten aanzien van de egaliseringsreserve van verzekeringmaatschappijen gesteld. Wat men daarentegen het begrip vermogen op in zijn juridische betekenis — de som van de bezittingen, verminderd met de schulden —, dan kan er geen twijfel over bestaan, dat zowel de reserve-assurantie eigen-risico als de egaliseringsreserve van verzekeringmaatschappijen van het vermogen deek uitmaken. De ene noch de andere reserve stelt immers een schuld voor; zij geven slechts het deel van het vermogen aan, dat bestemd is tot dekking van mogelijke toekomstige verliezen van bepaalde aard. Voor de toepassing van de fiscale bepalingen is een en ander echter niet van belang”.

Ad. 4.

Voor de bepaling van het begrip bedrijfsvermogen bij de onbelaste reserve verwijst de Minister naar hetgeen hiervoor over dit punt is opgemerkt. Ten aanzien van de bepalingen betreffende de regeling van de dividendbeperking merkt de Minister op, dat de formulering van het begrip bedrijfsvermogen moet worden gezien aan de hand van de strekking van de desbetreffende regeling. Zijne Excellentie is derhalve kennelijk niet van mening, dat in deze gevallen moeilijkheden kunnen rijzen door het wegvallen van het begrip bedrijfsvermogen in de artikelen over de winst. De tijd zal moeten leren, of dit optimisme is gewettigd.

Het geheel overziende kunnen wij dus resumeren, dat het wetsontwerp, zoals het thans voor ons ligt, in materiële zin geen verandering brengt in het begrip winst behoudens

op een enkel ondergeschikt punt, doch dat er formeel wel veranderingen komen, welke echter tot een aanmerkelijk helderder formulering leiden.

Belangrijke punten zijn, dat het goed koopmansgebruik volledig in ere is hersteld en dat de fiscus niet langer voorschrijft hoe men moet boekhouden. Voorts is van belang, dat de nieuwe formulering niet tot verandering van het stelsel van winstbepaling vermag te leiden, maar dat anderzijds de „bestendige gedragslijn” niet verhindert, dat onder bijzondere omstandigheden een systeemwijziging tot stand wordt gebracht.

Gezien de vrij algemene instemming, welke dit onderdeel van het wetsontwerp in de Tweede Kamer heeft verwekt, verwacht ik, dat het huidige ontwerp op dit punt vrijwel ongewijzigd zal worden aangenomen. En dan is het woord aan de praktijk, waarin de oudere jurisprudentie m.i. nog menige goede dienst zal kunnen bewijzen.

Arnhem.

Mr L. J. SCHIETHART.

LONDON LETTER.

Fears and hopes alike died as the Budget speech proceeded. The fears were that the Chancellor might try to „take it out” of the higher income-earners or, more likely, the limited companies, who were once said to have neither soul to be damned nor body to be kicked. That was, of course, before the introduction of profits tax. But on this occasion the Chancellor refrained from any further kicking. The hopes were based on the demands of 5 million wage earners for increases of pay, but no alleviation came the way of the earners of low wages, a class which is not usually defined. Beer, a drink which keeps alive that peculiarly British institution, the pub, is to be made three degrees stronger. This, however, is only restoring a very small part of the strength which the war sapped. There has been a small relief to income tax payers: the method of taxation adopted is to take the total income and deduct such expenses as the authorities allow. From this sum are deducted various allowances for earned income, marriage, children, housekeepers, and a long list. As a result of this arithmetic one arrives at the taxable income; the first £ 50 were paid at 3s. in the £, the next £ 200 at 6s. in the £ and the remainder up to £ 2,000 (when surtax begins to operate) at 9s. in the £. Under the new proposals, the first £ 50 will bear tax at only 2s.6d. in the £ and the next £ 200 will suffer tax at 5s. in the £. Thus a man bearing tax at 9s. in the £, that is to say one who has used up his quota of tax at the reduced rates, benefits by £ 11.5s. (50 times 6d. plus 200 times 1 shilling). That is the maximum. At what level does he receive this maximum? If he is single he must be drawing over £ 450; this sum rises to £ 550 if he be married, and to £ 690 if he has a couple of children as well. There are not going to be so many who draw the maximum. The man earning £ 5 per week will pay 3 d. a week less after the new proposal comes into force, supposing he is married, and 1s.3d. a week less if he is single. It can be calculated that the man earning £ 6.5s. per week, which is given officially as the average, will gain 2s.6d. (or shall we say 15 cigarettes) a week if he be single, or 1s. a week if he be married and childless, and 2s. 6d. in a year if he has one child. It is one of the contradictions of this Budget, which is so heavy because of the burdens necessary to sustain the welfare state, that the sole concession benefits most those with least responsibility or greater incomes. I need hardly add that the epithets applied by the working classes to the Chancellor are legion.

In order to finance this alteration the Chancellor had to find a like sum, since the estimates of expenditure accepted by the Government prevented any unconditional

relief. He came down on the motorist. Petrol is to be taxed more heavily; a gallon will now cost 3s. per gallon against 2s. 3d., and for those who are rushing to convert into guilders, I add the warning that cars here suffer a complicated registration tax. But Sir Stafford put a little of what he considered to be jam on the pill; he has increased the ration so that private motorists will receive 8 gallons of petrol where he formerly received 5 gallons. Those who look gift horses in the mouth refer to this as 8 gallons at 3s. each in place of 5 gallons at 2s. 3d. each but they conveniently ignore the extra mileage which they will get. Moreover, there can be few private motorists who will not be getting some relief from income tax, and most motorists would willingly play robbing Peter to pay Paul in order to use the car a little more. Even Sir Stafford Cripps' jam has an unfortunate manner of turning sour; the insurance companies have now announced that as the mileage which motorists can now travel is increased the risk is so much greater, and that the reduction in premium which was allowed must be amended. Thus, not only will petrol cost more, but the insurance — which is compulsory — will also be dearer.

It is, of course, not only the private motorist who will be hit. Industry, too, will feel the additional tax for diesel oil is also included. The passenger carrying concerns will also feel the draught. When the additional tax was announced, one Member on the Opposition benches suggested that industry generally and public conveyance vehicles should be able to buy their petrol cheaper than the private motorist, who could, if so desired, be regarded as enjoying a luxury service. Administratively, this would be possible for we sell two kinds of petrol; red and white. The red differs only from the white — or more correctly colourless — by the addition of a dye. White is used by the private motorist and by the man who uses his car for business and pleasure; red is used only for business. Thus, it would be easy to charge 2s. 3d. per gallon for red, and 3s. per gallon for white. The suggestion for a differential tax was, however, based on a misunderstanding. The consumption of petrol by business firms is allowable, generally, as an expense which can be deducted from revenue. Assume, therefore, that revenue is kept constant but that expenses rise because of the new tax, and it follows that taxable income will drop, and hence tax payable will be less. Company taxation, as the Chancellor has admitted, is running at between 50 and 60 per cent. of gross profits, so it follows that for every extra 9d. paid on a gallon of petrol, taxable income will — on our assumption — drop by that amount and the corporation taxes will fall by a sum of between 4½d. and 5½d. The additional burden on industry is, therefore, about 4d. per gallon. And a differential tax has been imposed.

The petrol tax was not the only adversity suffered by the motor industry. The Chancellor placed a purchase tax of 33⅓ per cent. on commercial vehicles, giving exemption to certain classes of passenger carrying vehicles. This exemption has, of course, led to some caustic innuendoes about nationalised road passenger services. The tax itself has precipitated inevitably the accusation that it has been imposed to divert traffic from the road to the railways, which are losing money so heavily that they have just been allowed to raise freight charges by 16⅔ per cent. This sort of accusation might go down very well in the political field but it does not stand up to examination in the economic. Money spent on lorries is allowable as a tax expense; true, it is not allowed as a lump sum in the year of expenditure, but it is reckoned as depreciation. In a recent Budget the Chancellor gave permission to write off 40 per cent. in the first year of the life of any new plant or machinery, leaving the remaining 60 per cent. to be written off in succeeding years. This means to say that a purchaser of a new commercial vehicle who has to pay purchase tax of say £ 200, will

be able to claim £ 80 in the first year as a business expense. Taking the proportion between gross profits and taxation given above, he will recoup himself to the tune of £ 40 to £ 48. He will be able in succeeding years to further recoup himself of the tax on the remaining £ 120. Thus, the effect of the imposition of the purchase tax on commercial vehicles will be the levying of a forced loan on purchasers and a non-recoverable tax. The forced loan element will be repayable over a number of years varying with the life of the vehicle. This element will be equal to 50 to 60 per cent. of the amount paid in purchase tax and the non-recoverable tax portion will be equal to 40 to 50 per cent. Thus for every £ 1,000 which had to be paid for a lorry before the Budget — taking the price at the wholesale level — £ 1,333 will now have to be paid. Of the additional £ 333, between £ 200 and £ 165 will eventually be recoverable and between £ 133 and £ 168 must be treated as tax, pure and simple. The ultimate effect of this Budget proposal is, therefore, to charge a tax of 13 to 17 per cent. on the wholesale value of the vehicle, and since the retail price will be higher than the wholesale the percentage increase in the retail price will be much less. Very few road operators realise this peculiar effect; they are even falling into the error of adding 33⅓ per cent. to the retail price when calculating what a new lorry will cost. This error is, however, going to have an interesting sequel. The inevitable consequence of imposing a tax on goods, has been to raise the price of second-hand articles. The argument is based on the cost of replacement and not the cost of acquisition. Thus, the Chancellor has made a present of an increase in the prices of second-hand lorries to their owners, and if replacement costs are reckoned, erroneously to be 33⅓ per cent, the effect on the price of second-hand lorries will be proportionate. These contradictions resulting from the Budget proposals only show how difficult is the art of planning, especially when the price mechanism is partly suspended and a welfare state is being supported.

There are signs that the price mechanism is coming back into play. The petrol tax is an instance, and the changed outlook of the supporters of the price mechanism can be judged by the size of the outcry for the old basic petrol allowance to be sold at the old price, and the additional supplies at the new. The belief in the price mechanism only operates, apparently, now on the margin.

London, April 18, 1950.

HENRY HAKE.

BOEKBESPREKING.

Onderdrukking en Verzet, van Loghum Slaterus, Arnhem en J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Tien jaar geleden ondergingen wij, bijkans onbewust van wat de gevolgen zouden zijn, vijf dagen oorlog. Wie zich thans nog eens verdiepen wil in hetgeen zich in deze dagen en de daarop volgende vijf jaren afspeelde neme „Onderdrukking en Verzet” ter hand. De aandacht van de lezer zal — zelfs indien hij zich voorneemt zich te beperken tot de economische gedeelten — getrokken worden door de vele afbeeldingen, welke de herinnering wakker roepen en zal geboeid blijven door de beschrijving van al hetgeen ons land in deze jaren onderging.

Hierbij wordt de belangstelling van de lezer gaande gehouden, doordat hij telkens maatregelen en gebeurtenissen beschreven vindt, die voor hem, in deze zo ingrijpende jaren, van meer dan gewone betekenis zijn. Maar belangrijker en interessanter dan het opruisen van het geheugen en het zich terugdenken in benarde situaties vanuit „een veilige stoel” is, dat vele leemten in zijn kennis over deze jaren worden aangevuld en dat hij zich bewust wordt van de achtergrond en samenhang van vele maatregelen en gebeurtenissen. Van de oorlogsjaren immers, met hun

eenzijdige, beperkte en soms geheel verstoorde berichtgeving; met hun tot dan toe dikwijls onbekende moeilijkheden, die de horizon voor velen, uiteindelijk zelfs terugbrachten tot het eigen noodkachelkje, is begrijpelijkerwijs een veelal onvolledig en verwarrend beeld ontstaan.

Het is de grote betekenis van „Onderdrukking en Verzet”, dat veler beeld van de oorlogsjaren kan worden verruimd, hetgeen ook voor het heden van belang is. Met de schrijvers tracht men afstand te nemen, hoe kort deze dan ook moge zijn. Weer ontrolt zich 1940—1945. Weer ziet men de verordeningen van de Rijkscommissaris, de propagandaplakkaten, de terreur. Weer bemerkt men het groeiend verzet van de Nederlanders, de spoorwegstaking, de honger. Maar nu in een veel ruimer verband. De maatregelen van de bezetter als uitvloeisel van vast omlinnde, verliggende (en nu min of meer ontsluitende) doeleinden, verweven met klein menselijke belangen en belangentegenstellingen; de incidentele pogingen tot verzet als het zich oprichten van een vertrap volk, dat het licht ziet gloren, ook al weet het, dat, bij alle pijn en angst die dit verheffen medebrengt, het op eigen kracht de toorts maar weinig dichterbij zal kunnen komen.

De redactie (men zou haast zeggen: staf van organisatoren) van dit omvangrijke werk heeft een zware taak op zich genomen, en heeft zich bij haar streven naar volledigheid niet ontzien. Zij stelt zich voor, het voorspel en de bezettingstijd met zijn talloze facetten te belichten in een viertal delen, waarvan er thans ongeveer anderhalf — de publicatie geschiedt in afleveringen — zijn verschenen. Het eerste deel alleen telt reeds 700 bladzijden. Het beste zou in vele opzichten zijn, dat dit werk door één of enkele personen werd geschreven. Maar wie kan en durft dit aan? Zo werd de andere weg gekozen, waarbij een groot aantal medewerkers ieder het terrein, waarop zij het meest deskundig zijn, bezien. Met de daaraan verbonden gevaren, waarvan de redactie zich volkomen bewust is. Enerzijds dreigt herhaling omdat het object van verschillende aspecten hetzelfde is of sommige aspecten nauw samenhangen; anderzijds dreigt verbroekeling voor de lezer, omdat zijn (bijv. juridisch of economisch getinte) voorkeur voor de verdeling van de stof over de rubrieken niet met die van de redactie behoeft overeen te stemmen. Aan deze bezwaren kon men niet ontkomen, hetgeen men bij lezing bemerkt. Zo komen in de rubriek „Het economisch leven” (onder leiding van Dr L. G. Kortenhorst) landbouw en veeteelt, nauw samenhangend met de voedselvoorziening, niet ter sprake. Deze zullen eerst later worden behandeld, evenals de positie van de arbeiders, waarbij waarschijnlijk het sociale aspect primair is gesteld voor de indeling.

Een ander gevaar is, dat er een verschil in stijl ontstaat, dat aan de leesbaarheid van het geheel afbreuk zou doen. Dat grote verschillen in stijl en wijze van behandeling van het onderwerp niet denkbeeldig zijn, blijkt wanneer men uit de rubriek „Financiën” (Prof. Mr B. C. Slotemaker) de zeer leeswaardige verhandeling van Dr F. H. Repelius over „De Nederlandsche Bank” legt naast die van de heer Tj. S. Visser over „De papieren schim naast de economie”. De laatste heeft, doordrongen van de moeilijkheid zijn onderwerp voor de minder economisch geschoolde lezer duidelijk uiteen te zetten, dit op vlotte wijze aangepakt, o.a. door de moeilijkheden en mogelijkheden van de burgemeester van het buurdorp van Troemansdorp, met zijn geitenhouderij, te beschrijven.

Nog niet de helft van dit werk is thans verschenen, zodat men een definitief oordeel, met name wat de economische gedeelten betreft, moet opschorten. Anderzijds heeft, hetgeen verschenen is, reeds een omvang van bijna vier normale boeken, zodat men zich op de betekenis moet bezinnen. Van het uiterlijk van dit werk valt niets dan goeds te zeggen. Het is zeer goed verzorgd, ook wat de talrijke (en goed gekozen) photo's betreft. De inhoud wordt gegeven in een veelal gedragen stijl, op duidelijke en heldere wijze, met een voortdurend pogen tot objectivi-

teit ook waar het de Duitse handelingen betreft. De betekenis van dit standaardwerk is, naar mijn mening, dat voor bijna iedere lezer een veel vollediger beeld van het geestelijk en maatschappelijk gebeuren in de oorlogsjaren zal ontstaan; dat men beter beseft hoe hevig de krachten waren, die in deze jaren hebben gewerkt, zodat men het gebeurde eerder als een datum zal kunnen aanvaarden. Maar mogelijk ook, dat men later enig respect zal hebben voor de prestaties van ons volk, hoezeer ook gesteund door anderen, wanneer men vijf jaren onderdrukking en verzet stelt tegenover vijf jaren herstel.

v. d. B.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt.

De weekbalans van De Nederlandsche Bank per Dinsdag 2 Mei bevatte allereerst nog enige erfenissen van de vorige maand in de vorm van bij De Nederlandsche Bank gediscoonteerd schatkistpapier ad f 10 mln en een biljetten-circulatie, niet minder dan f 76 mln groter dan de week tevoren. De omzetting van giraal in chartaal geld bij de ultimo is dus, zoals reeds werd verwacht, op vrij grote schaal geschied. Enkele banken moesten zelfs zoveel bankbiljetten over de balie geven, dat hun saldo bij De Nederlandsche Bank moest worden aangevuld d.m.v. verkoop van schatkistpapier. Toen de geldmarkt niet in staat bleek dit aanbod op te nemen, was er geen andere keus dan de onvoordelige methode van het disconteren van papier bij de circulatiebanc tegen het officiële disconto ($2\frac{1}{2}$ pCt, met een minimum van 10 dagen).

Al spoedig na de ultimo trad echter een verruiming in, zoals blijkt uit die cijfers van de weekstaat, die wel onmiddellijk daarop reageren. De voorschotten waren nl. per 2 Mei f 10 mln kleiner en de saldo's van banken f 18 mln groter dan de week tevoren. Een belangrijke oorzaak van deze verruiming was de betaling van de kwartaalsuitkering van het Rijk aan de gemeenten, welke naar schatting ca f 75 mln bedraagt. Deze betaling geschiedt grotendeels in de vorm van een overschrijving bij De Nederlandsche Bank van de rekening van de Schatkist naar het tegoed van die banken, waarbij de gemeenten hun rekeningen aanhouden. In eerste instantie, nl. zolang de gemeenten de hun toekomstige bedragen bij de banken laten staan, leidt dit tot een versterking van de liquiditeitspositie van de banken.

De verruiming uitte zich ook in de vorm van een groter aanbod van callgeld, hetgeen aanleiding gaf de callgeldrente Woensdag tot 1 pCt te verlagen. Vrijdag bleek echter dit aanbod weer te zijn verminderd en werd de callgeldrente wederom op $1\frac{1}{4}$ pCt gesteld.

De marktdisconto's kwamen gedurende de verslagweek over de gehele linie op of beneden $1\frac{1}{2}$ pCt. Het 4 t/m 11 maandspapier noteerde $1\frac{7}{16}$ — $\frac{1}{2}$, met uitzondering van het schaarse Februaripapier, dat op $1\frac{7}{16}$ pCt werd gevraagd. Van de korter lopende termijnen noteerde Meipapier $1\frac{1}{4}$, Juni $1\frac{1}{4}$ — $\frac{3}{8}$, Juli $1\frac{5}{16}$ — $\frac{3}{8}$ en Augustuspapier $1\frac{3}{8}$ — $\frac{7}{16}$ pCt.

De kapitaalmarkt.

Zonder dat er op de aandelenmarkt sprake was van spectaculaire koersdalingen, brokkelde het koersniveau gedurende de afgelopen week verder af.

De behandeling van de belastingherziening in de Tweede Kamer heeft wel duidelijk gemaakt, dat eigenlijk niemand mogelijkheid tot vermindering van de uitgaven op de belangrijkste begrotingsposten ziet. Dit heeft tengevolge, dat de hoop op belangrijke belastingverlagingen, die de vorming van nieuw risicodragend kapitaal door particulieren en ondernemingen zouden kunnen bevorderen, voorlopig wel begraven kan worden.

Op de obligatiemarkt werd als witte raaf een buitenlandse emissie aangekondigd in de vorm van de introductie van \$ 5 mln certificaten van 25 jarige 3 pCt dollarobligaties International Bank for Reconstruction and Development. Hoewel het uiteraard voor de Nederlandse kapitaalmarkt vererend is, dat zij vnl. in verband met Amsterdam's vroegere positie als internationaal financieel centrum als eerste na New York werd uitverkoren tot plaatsing van deze obligaties, dient men de verschillen met buitenlandse emissies van vóór 1940 toch wel goed te beseffen. Het betreft hier thans nl. geen kapitaalarme debiteur of debiteurland meer, die zich tot de rijk van Nederlandse en buitenlandse kapitalen voorziene Amsterdamse kapitaalmarkt wendt, doch een in Amerika gevestigde instelling, bij wie Nederland zelve voor meer dan \$ 200 mln in het krijt staat.

Het is duidelijk, dat het bij de Wereldbank, noch bij de Nederlandse deviezenautoriteiten zuiver economische overwegingen zijn geweest, die aanleiding gaven tot het uitbrengen van deze emissie op de Nederlandse kapitaalmarkt. De in het prospectus vetgedrukte zinsnede, dat De Nederlandsche Bank in dit geval vrijstelling verleent van haar vorderingsbevoegdheid en voorts artikel 1 der Administratievoorwaarden, krachtens welk artikel het Administratiekantoor, wanneer dat wenselijk mocht blijken, de originele obligaties zal omruilen tegen op naam staande stukken, wijzen er wel op, dat de aantrekkelijkheid van deze obligaties voor de Nederlandse beleggers een andere is dan de 3 pCt rente bij een beurskoers van waarschijnlijk ca 108 pCt.

Voor die institutionele beleggers, die gelden hebben staan op 3 pCt voorinschrijfrekening, is de gelegenheid geopend deze inschrijving te gebruiken voor intekening op een 3½ pCt staatslening, welke dezelfde modaliteiten heeft en dooreen leverbaar is met de reeds bestaande 3½ pCt staatslening 1950. De voorinschrijfrekening stelde in feite reeds geconsolideerde staatsschuld voor; thans wordt dit ook formeel het geval.

	28 April	5 Mei
Aand. indexcijfers.	1950	1950
Algemeen	148,1	145,4
Industrie	210,8	208,8
Scheepvaart	144,9	141,9
Banken	125,4	122,3
Indon. aandelen	54,3	51,7
Aandelen		
A.K.U.	169	166½
Philips	225	223½
Unilever	203½	203½
H.A.L.	153	150½
Amsterdam Rubber	125½	123½
H.V.A.	124½	117½
Kon. Petroleum	273	275
Staatsobligaties		
2½ pCt N.W.S.	81	81
3—3½ pCt 1947	98 ⁹ / ₁₆	98 ⁹ / ₁₆
3 pCt Invest. certif.	99½	99½
3 pCt Dollarlening	98½	98 ⁵ / ₈

STATISTIEKEN.

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Buitent. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere crediten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.163,7
15 April 1950	6.247,0	284,0	88,9	41,3	4.148,7	2.147,0
22 April 1950	6.236,2	298,1	89,2	41,3	4.129,7	2.161,8
29 April 1950	6.243,2	296,3	88,9	41,3	4.266,9	2.033,—

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
6 April 1950	52.981	389.042	125.042	171.000	426.000
13 April 1950	52.981	388.316	125.042	168.000	426.000
30 April 1950	52.981	371.726	125.042	166.900	426.000
27 April 1950	52.981	394.419	125.042	167.100	426.000

Data	Bankbiljetten-circulatie	Deposito's			
		Totaal	Staat	Accords de coop. économique	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	36	22.432	102.904
6 April 1950	1.346.383	125.372	11	22.432	105.434
13 April 1950	1.329.174	127.877	11	32.527	105.226
20 April 1950	1.311.150	137.784	31	34.284	114.103
27 April 1950	1.332.148	148.408	21		

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 8 Mei 1950.

Activa.

Wissels, promessen en schuldbriefen in disconto	Hoofdbank f 5.300.000,—	Bijbank „ —	Agentsch. „ —	f 5.300.000,—
Wissels, schatkistpapier en schuldbriefen, door de Bank gekocht (art 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	„	„	„	—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„	„	„	1.350.000.000,—
Voorschotten in rek. crt. op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 135.615.474,67	Bijbank „ 177.683,14	Agentsch. „ 5.003.224,67	
Op effecten enz.	f 140.796.382,48	„ 140.412.635,84	„ 383.746,64	
Op goederen en celen	„	„	„	140.796.382,48
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	„	„	„	—
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„	„	„	1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal:				
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 871.348.323,49			
Zilveren munt enz.	„ 12.477.198,41			
Papier op het buitenland	f 72.620.271,60			
Tegood bij correspondenten in het buitenland	„ 877.662.402,41			
Buitenlandse betaalmiddelen	„ 1.382.940,24			
Vorderingen in gulden op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 386.550.411,13			
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfonds	„ 132.946.226,46			
Gebouwen en inventaris	„ 1.500.000,—			
Diverse rekeningen	„ 307.269.218,18			
				f 5.659.853.374,40

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefond	„ 18.418.854,74
Bijzondere reserves	„ 69.951.000,39
Pensioenfonds	„ 24.471.211,47
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	„ 1.502.725,68
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	„ 64.822.890,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	„ 2.934.543.645,—
Bankassignaties in omloop	„ 109.182,12
Rekening courant saldo's:	
's Rijks Schatkist	f 472.020.243,63
's Rijks Schatkist bijzondere rekening	„ 714.589.328,91
Geblokkeerde saldo's	„ 1.812.526,84
Saldo's van banken in Nederland	„ 27.145.885,34
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 444.774.708,74
Andere vrije saldo's	„ 447.605.894,26
Crediteuren in vreemde geldsoort	„ 2.107.948.587,72
Diverse rekeningen	„ 30.872.337,44
	„ 387.212.939,84
	f 5.659.853.374,40

) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen

) Waarvan aan Indonesië (Wet van 15

Maart 1933, Staatsblad no. 99)

Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten

„ 138.840.030,—

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
13 April 1950	23.030	22.498	241	17.597
20 April 1950	23.024	22.496	243	17.410
27 April 1950	23.035	22.508	228	17.641

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
13 April 1950	22.916	17.761	587	15.996
20 April 1950	22.842	17.694	647	15.786
27 April 1950	22.801	17.861	833	15.898

DE KOLENPOSITIE VAN NEDERLAND ¹⁾.

(in 1.000 kg)

Maand	Productie Limburgse mijnen	Voorzonden voor binnenlandse behoefte	Invoer
Totaal 1946 ..	8.313.827	6.387.903	2.666.502
Totaal 1947 ..	10.104.345	7.778.585	3.577.564
Totaal 1948 ..	11.032.326	8.059.287	3.435.269
Totaal 1949 ..	11.704.962 ²⁾	8.617.335 ²⁾	4.065.641 ²⁾
Mrt 1949....	1.026.228	770.668	379.660
Apr 1949....	925.207	696.263	322.031
Mei 1949....	960.900	711.611	444.423
Juni 1949....	943.625	709.832	352.281
Juli 1949....	982.396	734.803	349.256
Aug. 1949....	990.147	702.680	343.903
Sept. 1949....	1.010.293	737.941	349.251
Oct. 1949....	1.007.475	737.507	360.825
Nov. 1949....	1.004.028	711.594	314.833
Dec. 1949....	1.026.042	734.701	291.659
Jan. 1950....	1.050.764 ²⁾	770.794 ²⁾	372.349 ²⁾
Febr. 1950....	951.239 ²⁾	689.221 ²⁾	340.792 ²⁾
Mrt 1950....	1.101.127 ²⁾	807.666 ²⁾	372.817 ²⁾

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”
²⁾ Voorlopige gegevens.

PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET GEZINSVERBRUIK IN NEDERLAND.

(1938/'39 = 100) ¹⁾.

I. Volgens huishoudrekeningen April 1948—Maart 1949; gezinnen met inkomens van f 40 — < f 50 per week.

II. Volgens huishoudrekeningen 1935/'36; gezinnen met inkomens in 1935/'36 beneden f 1.800 per jaar.

Groep	1949.					1950							
	1949		1950			1949		1950					
	15 Sept.	15 Dec.	15 Jan.	15 Febr.	15 ²⁾ Mrt	15 Sept.	15 Sept.	15 Sept.	15 Dec.	15 Jan.	15 Febr.	15 ²⁾ Mrt	
Totaal	197	205	209	212	214	173	206	219	216	226	230.	234	237
Voedingsmiddelen	235	246	248	255	259	166	229	249	244	257	262	270.	274
Kleding	309	326	333	337	338	325	310	315	312	330	337	340	342
Schoeisel	356	364	376	376	377	296	335	354	364	374	383	383	384
Reiniging	325	325	327	328	328	234	321	384	380	380	384	386	387
Woningnr. en huisraad	302	303	309	312	318	323	309	307	306	314	316	318	322
Overige groepen incl. huur	151	156	161	163	163	144	154	160	159	164	170	171	171
Huur	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹⁾ Bron: „Statistisch bulletin van het C.B.S.”

Voor de berekening is het prijsverloop gevolgd in de gemeenten Groningen, Enschede, Eindhoven, Tilburg, Dongen en Heerlen.

²⁾ Voorlopige cijfers.RIJSTAREEAAL EN RIJSTPRODUCTIE ¹⁾.

Werelddeel en land	areaal (1.000 acres)				productie (mln bushels)			
	gemidd. 1935-'40	gemidd. 1940-'45	1948-'49 ²⁾	1949-'50 ²⁾	gemidd. 1935-'40	gemidd. 1940-'45	1948-'49 ²⁾	1949-'50 ²⁾
Noord-Amerika	1.425	1.920	2.613	2.682	62,2	77,7	109,8	113,4
Mexico	95	155	210	231	4,0	5,3	7,8	7,3
Verenigde Staten	1.004	1.338	1.781	1.821	49,9	60,8	85,1	89,1
Europa ³⁾	553	616	657	638	53,2	55,6	55,1	55,0
Italië	362	381	352	330	37,6	37,9	34,3	33,1
Spanje	110	121	137	130	10,6	11,6	11,5	12,7
Azië	198.756	196.501	204.564	201.358	6.988,7	6.576,7	7.051,1	6.847,6
Iran	534 ⁴⁾	580	544	544	18,6	21,1	17,1	18,1
Iraq	386 ⁴⁾	479			11,2	14,9	18,1	16,5
Birma	12.671	10.650	9.921	7.666	348,5	275,0	264,7	204,1
China	48.853 ⁵⁾	45.000	45.617	45.631	2.452,7 ⁶⁾	2.200,0	2.360,0	2.180,0
Formosa	1.616	1.539	1.782	1.819	85,7	72,5	75,0	82,3
Mandsjoerije	782	975			31,8	34,3	22,5	18,4
Indo-China	14.306	13.000	13.500	12.000	319,9	285,0	285,0	270,0
India ⁷⁾	54.237 ⁴⁾	55.672	60.480	61.500	1.399,5 ⁴⁾	1.369,9	1.535,0	1.585,0
Japan	7.862	7.653	7.850	7.850	595,8	556,1	587,8	598,9
Java en Madoera	9.794	9.330	9.555		313,1	304,5	297,0	
Korea	3.838	3.601	2.745 ⁷⁾	2.580 ⁷⁾	195,8	181,6	147,7 ⁷⁾	140,4 ⁷⁾
Malakka	746	790	923	900	27,1	25,0	22,0	
Pakistan	18.702 ⁴⁾	20.605	21.400	21.350	542,3 ⁴⁾	561,7	585,0	585,0
Philippijnen	4.852	5.265	5.347	5.250	104,9	110,0	122,1	124,0
Siam	7.088	6.750	7.500	7.500	213,1	200,0	250,0	250,0
Zuid-Amerika	2.914	3.999	5.336	5.466	88,9	132,7	168,6	179,7
Argentinië	52	91	128	148	3,1	5,7	5,9	7,4
Brazilië	2.323	3.042	4.152		66,4	95,2	120,0	
Afrika	4.320	5.483	7.160	7.031	109,8	127,4	172,4	170,4
Egypte	463	600	816		33,1	36,0	64,1	62,0
Madagascar	1.195	1.227	1.430	1.430	33,8	34,9	34,3	34,3
Oceanië	40	72	91	94	2,7	3,9	4,5	5,6
Australië	23	30	31	33	2,1	2,5	2,6	2,8
Geschat wereldtotaal	208.400	209.000	220.800	217.700	7.322,0	6.990,0	7.579,0	7.390,0

¹⁾ Bron: U.S. Department of Agriculture. Voor het Noordelijk halfrond hebben de cijfers betrekking op oogsten in de 2e helft van het jaar, voor Azië in November tot Mei en voor het Zuidelijk halfrond op de eerste helft van het daarop volgende jaar.²⁾ voorlopige cijfers.³⁾ excl. U.S.S.R.⁴⁾ minder dan vijfjaars-gemiddelde.⁵⁾ gemiddelde 1931-'37.⁶⁾ bevat alleen cijfers van gebieden, waarover regelmatig gegevens worden gepubliceerd.⁷⁾ alleen Zuid-Korea; voor de periode 1935-'39 bedroeg de gemiddelde productie ongeveer 150 mln bushels.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoeft bij corresp. in het buitenland en buitenlandse taalmiddelen	Voorschotten in rek.crt (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	153.109	2.744.151
27 Mrt '50	882.436	66.856	778.063	151.530	2.931.604
3 Apr. '50	882.555	65.742	791.040	193.549	2.996.839
11 Apr. '50	882.647	65.346	798.994	162.246	2.964.624
17 Apr. '50	882.806	65.231	827.094	142.416	2.906.718
24 Apr. '50	883.004	63.356	828.634	158.007	2.908.295
2 Mei '50	883.696	61.375	868.725	147.776	2.984.061
8 Mei '50	883.826	72.620	879.045	140.796	2.934.544

Saldi in rekening courant

Data	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46						
27 Mrt '50	544.412	513.556	1.869	33.837	408.498	453.298
3 Apr. '50	511.288	540.254	1.837	27.949	437.324	447.748
11 Apr. '50	467.327	540.254	1.840	37.213	444.012	474.265
17 Apr. '50	491.891	627.115	1.820	40.676	462.285	420.199
24 Apr. '50	542.874	659.309	1.820	28.555	401.623	430.954
2 Mei '50	453.211	714.589	1.812	46.733	418.360	424.070
8 Mei '50	472.020	714.589	1.813	27.146	444.775	447.606

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	22 April 1950	15 April 1950
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 534.151.429,16	f 476.325.640,14
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 4.546.634,92	„ 714.302,13
Kasvorderingen wegens dietverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 308.875.239,49	„ 275.627.149,96
Voorschotten op ultimo Maart 1950 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Vordering in rek. courant op: V.S. Indonesië	„ 53.455.002,15	„ 53.455.002,15
Suriname	„ 28.953.378,06	„ 29.209.283,06
Ned. Antillen	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 477.915.285,17	„ 472.803.309,55
Verplichtingen		
Voorschot, door De Nederl. Bank N.V., verstrekt	—	—
Voorschot, door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 2050.202.300,—	f 2048.602.300,—
Schatkistbiljetten in omloop	„ 1350.000.000,—	„ 1350.000.000,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ 1350.000.000,—	„ 1350.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil) f 5.703,5 mln. w.o. garantie Bretton Woods f 1.245 mln	„ 4458.500.000,—	„ 4439.700.000,—
Daggeldleningen	„ 136.911.585,—	„ 137.459.547,50
Muntbiljetten in omloop	„ 136.911.585,—	„ 137.459.547,50
Schuld op ultimo Maart 1950 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 134.249.195,24	„ 134.249.195,24
Schuld in rek. courant aan: V.S. Indonesië	—	—
Suriname	—	—
Ned. Antillen	„ 17.824.179,35	„ 17.824.179,35
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 2.172.112,37	„ 863.559,47
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 324.093.544,48	„ 295.290.866,20
Andere staatsbedrijven	—	—
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 1580.665.503,27	„ 1581.614.503,27

Vacatures

ROTTERDAMSCH BELEGGINGS-CONSORTIUM N.V.

BLAAK 10, ROTTERDAM

vraagt voor haar Economische afdeling

MEDEWERKER

in staat researchwerk te verrichten, waarbij initiatief en zelfstandigheid vereist worden. Leeftijdsgrens 35 jaar. Academische opleiding strekt tot aanbeveling.

Eigenh. geschr. sollicitatiebrieven - welke vertr. worden behandeld - met uitv. opgaven van vorige werkring(en), opl. en referenties te richten aan de Directie.

INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT

Washington, D.C.

Ondergetekenden delen mede, dat in verband met de bij de Vereniging voor den Effectenhandel (Bedrijfsgroep Effectenhandel) ingediende aanvraag tot het verkrijgen van de [notering ter beurze van Amsterdam van de

CERTIFICATEN der 25-jarige 3 pCt. OBLIGATIËN,

vervallende per 15 Juli 1972, luidende in U.S. Dollars,

ten laste van bovengenoemde instelling, in coupures van \$ 1000.—, \$ 500.— en \$ 100.— uitgegeven door Administratiekantoor van de Centrale Trust Compagnie N.V. te Amsterdam, ingevolge de Voorwaarden van Administratie, vastgesteld bij acte dd. 26 April 1950, een Bericht betreffende de in 1947 uitgegeven 25-jarige 3 pCt. Obligatielening, nom. groot U.S. \$ 150.000.000.—, bij haar kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voor zover aldaar gevestigd, verkrijgbaar is.

Door De Nederlandsche Bank N.V. is vrijstelling verleend van vordering en is een regeling getroffen ten aanzien van herbelegging bij vervroegde aflossing, een en ander als nader in het Bericht omschreven.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
Amsterdamsche Bank N.V.
Banque de Paris et des Pays-Bas
De Twentsche Bank N.V.
Escomptobank N.V.
Heldring & Pierson
Hollandsche Bank-Unie N.V.
Hope & Co.
Incasso-Bank N.V.
Lippmann, Rosenthal & Co.
R. Mees & Zoonen
Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.
Pierson & Co.
Rotterdamsche Bank N.V.

Amsterdam,
Rotterdam,
's-Gravenhage,

} 3 Mei 1950.

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek „Vacatures“. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk, omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgend nummer dienen Zaterdag a.s. in ons bezit te zijn.

◆ Voor kantoor of bedrijf ◆

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines, Gebouwen, Industrierterreinen, enz.

INDUSTRIETERREIN

De gemeente Hasselt heeft voor gegadigden ter beschikking een perceel Industrierrein, gelegen aan het grootscheeps vaarwater Zwartewater, ter grootte van circa 1500 m² en in de onmiddellijke nabijheid van de grote weg naar Zwolle. Inl. worden verstrekt door de burgemeester.

◆ Diversen ◆

Te KOOP AANGEBODEN van part. wegens vertrek pracht Herenbureau met 3 stoelen en ronde tafel, het geheel is zeer modern uitgevoerd, van palissanderhout (een unicum). Zeer geschikt voor groot-industrieel of voor herenkamer. Pr. f 500. Te bezichtigen Aert v. d. Goesstraat 13, Den Haag.

Aangeb. Cadillac 1937, 5-pers. i. pr. st. Met motor '47, verwarming, enz. alleen v. part. aan part. Desk. onderz. toegest. v. Hogenhoucklaan 52, Den Haag, tel. 776772. Te bez. Landweer, Biltstraat, Utrecht.

Citroën '48, pr. staat. 45000 km gelopen. Uit f 4250. Lieve Verschuierstr. '53, R'dam, Tel. 38017.

Te koop te Ede (Gld.) een aardig, zeer goed onderhouden herenhuis met garage; centr. gelegen, direct leeg te aanv. Br. no. ESB 1737, bur. v. d. bl., Postb. 42, Schiedam.

Te koop: MERCEDES BENZ auto, 4 cyl., 1939. Goed onderhouden en in goede staat. Prijs f 3500.— Te bevr. M. Maussen, Apotheker, Schaesberg (L.).

Te koop wegens aanschaffing kleinere wagen: een prachtige

Amer. Buick 47/48

in prima staat verkerende, met alle accessoires, t.w. Amer. spotlight en mistlampen, heater, vent., een orig. Buick-radio enz. Glas- en Kristalhandel J. Heimz N.V., Nieuw-Buinen, tel. 1403, na 17 uur tel. 1421.

◆ Beschikbare krachten ◆

POSITIE GEVRAAGD

Door omstandigheden, nopend tot personeelsinkrimping, wordt door Directie voor één harer employés een positie gevraagd. Goed correspondent in de drie moderne talen, waarin stenografisch kan worden opgenomen. Diploma's boekhouden. Goed op de hoogte met documenten. Goede referenties ter beschikking. Br. no. ESB 1732, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

◆ Vacatures ◆

Eerste Nederlandsche Accountantskantoor van 1833 MORET & STARKE, vraagt voor het kantoor te 's-Gravenhage, Hofweg 11

MEDEWERKER

Lid N.I.v.A. of V.A.G.A.

Spoedige indiensttreding wenselijk.

Sollicitatiebrieven, die behoren te bevatten uitvoerige inlichtingen omtrent opleiding, vroegere en huidige werkzaamheden en vergezeld te gaan van recente foto, zullen vertrouwelijk worden behandeld.

DE ALGEMENE KUNSTZIJDEN UNIE N. V. te Arnhem.

heeft, in verband met a.s. uitbreidingen, plaatsingsmogelijkheid voor:

A CHEF WERKPLAATS

Gezocht wordt een werktuigkundig ingenieur met verscheidene jaren werkplaatspraktijk. In het bijzonder zal gelet worden op leidinggevende capaciteiten.

B CHEF PRODUCTIE-AFDELING

Hiervoor komt in aanmerking een werktuigkundig ingenieur met ruime ervaring in de textielindustrie en met aanleg voor researchwerk.

C JONGE WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS

1. voor tewerkstelling in bedrijfsfuncties;
2. voor haar centraal constructie-bureau.

D TWEE TECHNISCHE INKOPERS

Gegadigden moeten ruime ervaring hebben op het gebied van de inkoop van bedrijfsmachines, ventilatie-koel- en verwarmingsinstallaties. Gedegen materialenkennis is noodzakelijk en men moet zelfstandig in de moderne talen kunnen corresponderen.

E BEDRIJFSECONOOM

Aanstelling van een werktuigkundig ingenieur zowel als van een econoom is mogelijk, indien de gegadigde slechts beschikt over ervaring op dit gebied. Leeftijd 30—35 jaar.

Sollicitaties, voorzien van pasfoto, worden ingewacht aan het adres Velperweg 76, Arnhem.

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde 'Economie', 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar; voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangelegende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-larieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.